

ÎN ACEA ZI...

de Șef rabin dr MOSES ROSEN

În acea zi, a șasea zi a lunii Sivan, s-a zguduït din temelii orînduirea înrobirii omului. Sclavii de ieri ai lui Faraon se aflau încă uluiți de miracolul ce-l trăiseră. Ceea ce se părea de necrezut, se împlîplase. Intr-un miez de noapte ei s-au pomenit dincolo de țărucirile în care-și duseseră pînă atunci traiul amar. Palatele monarhului nu se mai clădeau acum cu sudoarea frunții lor, el nu se mai scîlda în singele copiilor lor, bicul satrapilor lui nu-i mai amenința.

Totuși, ei nu erau încă oameni liberi. Spinarea le era prea încovoiată de umilitate, sufletul prea îmbibat de suferințe, conștiința prea încărcată de prejudecăți. Fantomele trecutului alergau în urma lor, lîund fie chipul carelor de luptă faraonice, fie acela al săbiilor amalekîte, umplîndu-le inimile de spaimă.

În acea zi, a șasea a lunii Sivan, s-a întîmpinat marea minune a eliberării lor sufletești. S-au dărîmat, atunci, zidurile care le mai înăbușeau perspectiva unei vieți noi, s-au sfîrîmat cătușele care le mai înlîntuiau conștiințele. Forțele oarbe ale naturii au încetat să le inspire groază, pumnul tiranilor de odioasă rău nu mai părea de neînvîns. Lumea nu mai era junglă, iar fiii omului nu mai erau fiare care se pîndesc spre a se sfîșia reciproc. Pe deasupra tuturor se afla forța care cîrmuiește destinele omenirii și care dă vieții un sens. Unitatea Creatorului are al ei corolar firesc, unitatea creațiilor.

Monoteismul proclamă frăția și solidaritatea tuturor noroadelor, fii ai aceluiași Părinte Ceresc; afirmă o singură atotputernicie, cea a dragostei aproapelui; explorează și valorifica resursele morale de necesat ale omului, filonul de aur ce se află în adîncurile sufletului ale ființei care merită, pe drept cuvînt, titlatura de „coroană a creațiunii”.

În acea zi, regii lui Esav și ai lui Ismael au întîmpinat cu dispreț învățătura care primejduia însăși fundamentalele orînduirii lor războinice și sclavagiste. Cum puteau ei să accepte porunca: „Să nu ucizi”, dacă știau că numai prin crimă își puteau menține dominația asupra multîmilor? Cum puteau să primească acel: „Să nu furi”, care le răpea posibilitatea de a-și continua jaful și exploatarea nemiloasă a robilor din toate semîniile, robi aparținînd tuturor popoarelor? Puteau ei, oare, să nu se cutremure cînd au luat cunoștința de un crez care unește pe cei asupriți într-o comunitate de luptă

Pînă la 120 de ani

Este bine cunoscută urarea tradițională: „Să trăiești pînă la 120 de ani” — *Ad mea vaesrim*. De ce tocmai această cifră simbolizează împlinirea vieții?

Explicația cea mai curentă o găsim în versetele biblice. Astfel, în Geneza (6,13) e scris: „Domnul a zis: Duhul meu nu va rămînea pururea în om... Zilele lui vor fi de 120 de ani”. Dar cel mai des se face legătura cu vîrsta pe care a atins-o Moșe Rabenu: „Moșe era în vîrstă de 120 de ani cînd a murit; și vederea nu-i slăbise și puterea nu-i trecuse” (Deuteronom 34,7).

În iudaism se face de multe ori legătura între o viață plină de har și înțelepciune și vîrsta de 120 de ani. Sînt citați, de exemplu, mari învățați ca Hilel, Johanan ben Zakai, rabi Akiva și alții care au atins această vîrstă.

Există, se înțelege, și versiuni de alt ordin. Oamenii de știință au susținut că în antichitate, în regiunea Orientului Mijlociu, nu cifra 100 reprezenta o bază de calcul ci cea de 60. (De altfel, chiar în Biblie se întîlnește, de mai multe ori un multiplu al acestei cifre). Se consideră deci că urarea tradițională ar putea decurge și de aici.

împotriva războaielor, care le dă conștiința invincibilității lor?

În acea zi, a șasea a lunii Sivan, a pornit în cele patru vînturi, peste veacuri și milenii, marea învingător: Cuvîntul. El, ne învață înțelepții noștri, a generat creațiunea. Prin miraculoasa-i forță, haosul a făcut loc ordinei, universul a pîșit din abisul unui „tohu — vabohu” spre cîmle armoniei. Cuvîntul divin era menit să sălășluiească aici pe pămînt și să-l transforme din pustietate în paradîs. Oamenii l-au izgonit, însă, din domeniul realizărilor concrete spre sferile abstracțiunii. Adam, prin lăcomia lui, Cain, prin fratricidul lui, generația potopului prin fărâdelegile ce le săvîrșea, avea a turnului Babel prin trufia ce o rodea, toate patimile și slăbiciunile bieteii ființe umane goneau mereu acest cuvînt al adevărului și al dreptății tot mai sus, spre cer. Pentru toți cei ce voiau să rămînă robi ai instincțelor primare era mai comod ca ecoul acestui cuvînt să rămînă cit mai îndepărtat. Abraham, însă — continuă să ne povestească aceiași înțelepți — cu a lui nemărginită dragoste de oameni; Ițhak, cu al său nestăvilit spirit de sacrificiu; Iaacov, cu a sa nepotolită sete de învățătură; Iosef cu a sa neasemuită fidelitate, au roștit din nou acest cuvînt năzuind să-l readucă acolo unde îi este locul: în sufletul și în conștiința oamenilor.

Decalogul a reabilitat acest cuvînt. Minunea cea mare întîmpînată în acea zi nu constă numai în faptul că el a răsunat ci, ceea ce e mult mai impresionant, într-acela că un norod întreg l-a înțeles și l-a însușit. De atunci începe el a rămîna săpat nu numai în piatra Tablelor Legii, ci și în inimile purtătorilor săi.

El ne înarează elanul cu care ne avîntăm spre zările libertății tuturor oamenilor, el ne oțelește voința de a cimentea din ce în ce mai puternic sentimentul solidarității și unității umane, el ne călește energiile în munca pentru orînduirea dreptății pe acest pămînt.

Mîinile

Mama crede în vise și în sufletele morților. Dacă se scoală dimineața, foarte devreme, preocupată și grăbită, fără să mă bage în seamă, și pleacă repede, fără nici o plasă în mîna, știu că a visat într-un anumit fel pe unul din morții ei și acum merge să aprîndă luminări. Poate i-au apărut în vise tata sau bunicii, poate una din surorile ei, poate fiul ei cel dînit, cel care doarme somnul de veșnic adolescent în dealul cimitirului. Cel mai des stă de vorbă cu mama ei. Cu ea se înțelege mai bine. Eu n-am cunoscut-o pe bunică, o știu numai dintr-o fotografie îngălbenită, dar m-am obișnuit încă din primii ani ai copilăriei cu prezența ei de duh ocrotitor al casei. Și la cimitir, vara, cînd mergem la ea, prin iarba înaltă udă de rouă, după un ropot de plîns, care o înăbușă și apoi o liniștește, mama stă de vorbă cu bunică, îi spune necazurile, îi cere sfat și sprijin. Doar ea poate orice și e altă de bună și înțeleaptă și poartă de grijă copiilor și nepoților ei... „Mama mea, Dumnezeu s-o tere, cu mîinile ei binecuvîntate...” — așa încep întotdeauna istorisile despre minunățiile care ieșeau din mîinile mamei ei.

„Cu Dumnezeu și cu morții ei stă apoi de vorbă în fiecare vineri seara, aplecată deasupra luminărilor. Își acoperă fața cu mîinile, o aud cum plînge incetșor ca într-o litanie și cum îi roagă pe toți ai ei de dincolo s-o ajute, să-i ocrotească copiii și nepoții și pe toți cei dragi de aici, să-i dea și ei putere să poată munci mai departe. A terminat rugăciunea și citiul din cartea ei și se întoarce printre noi senină, parcă toată oboseala

SUFLETUL VIU AL TOREI. — Corul cursurilor Talmud Torei din București

Sufletul Torei

Intr-unul din basoreliefurile arcului lui Titus de la Roma, soldații romani, încununați cu lauri, poartă în triumf obiectele sacre ale templului din Ierusalim. În templu se găseau puține obiecte și nici o statuie, așa încît cercuitorii au putut să-și imagineze că arzînd templul și je-fuînd relicvele au distrus obiectele de cult ale iudeilor. *Judea delata?* Nu, obiectele sacre ale Iudeii nu fuseseră distruse. Unul dintre soldații poartă în spinare o simplă cutie alungită, dar care conține, fără îndoială un Sefer-Tora, un sul al Legii lui Moșe. Din acest sul existau în acea epocă mii de exemplare; alte mii vor fi curînd recopiate. Grație acestor păduri de cărți, în care fiecare arbore poartă textul Pentateuhului lui Moșe și nimic mai mult, iudaismul a supraviețuit. Dimensiunile Torei, — 5845 de versete — face ca acest sul să fie greu, anevoios de manevrat, incomod de transportat. Dar ce importanță are asta?

În caz de pericol, acesta e obiectul pe care evreii sar să-l salveze, înaintea oricărui alt lucru; el este bunul lor absolut. Pentru ei, ca și pentru un copil, oamenii se aruncă și în foc ca să-l salveze. Fidelitatea poporului față de Tora lui Moșe se manifestă spectaculos prin aceea că acordă unui obiect un caracter sacru.

La prima vedere această sacralizare nu pare să se diferențieze de ceea care aureolează simbolurile și relicvele altor comunități umane. Un Sefer-Tora inspiră respect, în prezența lui simți un suflu de mister, ca în prezența oricărui simbol religios. Instalat în sinagogi la locul cel mai de seamă, în Arca sfîntă, el e ascuns privitorilor printr-o perdea. Toată sinagoga e sfîntă, dar Sefer-Tora se află în Sfînta sfîntelor. Deși sinagoga permite credincioșilor să se roage zînd, cînd perdea era trasă la o parte din fața Sefer-Torei, obște se ridică în picioare. Este clipa solemnă a liturghiei evreiești: ai impresia că te afli din nou la acordarea decalogului și că întreg poporul lui Israel așteaptă în picioare să primească cuvîntul lui D-zeu.

Dar această sfîntenie, dusă adesea pînă la evlavie naivă, are în iudaism un aspect cu totul deosebit. Dintre toate cărțile sfînte ale omenirii, singur Sefer-Tora cere să fie redactat conform tradiției. El trebuie transcris de mîna de bărbat, pe pergament, absolut conform modelului a cărui existență se pierde în negura vremii și despre care tradiția spune că e chiar acela pe care Moșe l-a transcris în desert. Fidelitatea e absolută nu numai în ce privește textul, dar și în aranjamentul și caracterul literelor și al semnelor. Fiecare evreu trebuia să scrie în cursul vieții sale un Sefer-Tora: ciudat pelerinaj care nu readuce pe discipol la locul sancționat de către profet, ci care îl face să repete, pe propria sa cale, gestul prin care se transmite mesajul. Fără îndoială acest rit a căzut în desuetudine și majoritatea evreilor încredințează execuția Sefer-Torei unui cărturar specializat. Totuși, exigența absolută este menținută și orice călcare a regulilor de transcriere face ca acel Sefer-Tora să nu mai poată fi folosit. Un Sefer-Tora în care se descoperă o greșală, oricît de neînsemnată, un Sefer-Tora în care un cuvînt sau o literă — oricît de neînsemnată — s-a șters, un Sefer-Tora tipărit, toate sînt inutilizabile. Un asemenea Sefer-Tora este înmormîntat cu tristețe, ca o ființă decedată. Viața sfîntă a Sefer-Torei constă în întregime în această scrupuloasă fidelitate a textului față de acul lui Moșe.

De 3500 de ani totul se întîmplă ca și cum fiecare Sefer-Tora nu trăiește decît în măsura în care conservă textul Legii lui Moșe în autenticitatea sa integrală. În învățătura sfîntă a iudaismului, Sefer-Tora atestă că nu urmele timpului și nici dezagregarea materiei duc la moartea Legii, ci infidelitatea față de textul lui Moșe. Cînd un Sefer-Tora moare de bătrînețe sau prin accident, literere sale își iau zborul, așteptînd să fie culese din aer

LEON VOLOVICI

(Continuare în pag. VII-a)

De la Mendele la Gebirtig

YWO, Institutul de cultură iudaică, și-a propus culegerea și conservarea datelor cât mai cuprinzătoare privind toate sferele vieții evreiești, promovarea literaturii idiș și ebraice, inițierea de studii în problemele comunităților din lumea întreagă. În cei peste 50 de ani de existență Institutul, unic în felul său, a atras la activitatea sa sute de erudiți, cercetători pasionați ai vieții culturale evreiești Biblioteca acestei adevărate academii iudaice dispune de peste 100 000 de volume, iar arhivele ei cuprind mai mult de 100 000 de manuscrise și documente.

Fondul de ediții rare și manuscrise al YWO se îmbogățește mereu. În acest sens se menționează recenta achiziționare a unui exemplar din prima ediție a cărții lui Mendalâ Moher Sforim, „Omulețul”. Cartea purta și un subtitlu: „Descrierea vieții lui Ithac Avraham Tachif de către Ais”. Ais reprezintă inițialele autorului, Abramovici I. Șulem, numele adevărat al lui Mendalâ Moher Sforim. După cum se știe, apariția romanului „Omulețul” reprezintă un moment de deosebită însemnătate în cultura evreiască, el marcând nașterea literaturii moderne idiș.

Deși coperta exemplarului recent achiziționat nu este originală, cercetările făcute, compararea cu descrierea primei ediții a „Omulețului” în „Bibliografia Mendalâ Moher Sforim” redactată, în 1968, sub auspiciile Universității ebraice au dus la concluzia că, într-adevăr, volumul face parte din ediția princeps a lucrării clasicului literaturii idiș, tipărită la Odesa în anul 1865. Romanul fusese publicat mai înainte, în serial, în ziarul „Kol Mevaser” tot din Odesa.

De incontestabilă valoare bibliofilă sînt și cele patru caiete de note ale poetului și compozitorului popular Mordehai Gebirtig. Născut la Cracovia în 1879, Gebirtig a fost exterminat de nazisti, în anul 1942, în ghetoul orașului său de baștină. Caietele achiziționate de YWO cuprind o parte din cele mai cunoscute poeme populare ale lui Gebirtig: „Kinderjorn”, „Huliet”, „Di lialke”. Cea mai cunoscută este însă, fără îndoială, „Unser steit brent”, compusă în 1938 și care a devenit un îndemn la luptă și rezistență în lagărele și ghetourile din teritoriile răsăritene ocupate de nazisti. Unul din caiete cuprinde compoziții din ghetou.

Salvate de fiica lui Gebirtig, caietele au fost transmise prietenei ei, fiica muzicianului Ian Hoffman, exterminat și el de nazisti.

Colecția de cărți de muzică sinagogală a fost și ea îmbogățită cu câteva exemplare rare ale revistei „Di Šil und di Hazonim Velt” (Sinagoga și cantorii) care a apărut între anii 1933—1939 la Varșovia, precum și cu unele exemplare din anii 1934—1935 ale periodicului american „Idiș-Musik” și ale publicației „The Cantor's Voice” din New York.

LEON FELIPE (poet spaniol)

AUSCHWITZ

Tuturor evreilor din lume, prietenii mei,
frații mei.

Acești poeți ai infernului:

Dante, Blake și Rimbaud...

să-și spună cuvîntul în șoaptă...

și cîntul, neauzit să și-l facă...

...să tacă!

Acum, fiecare dintre noi,

cei ce trăim pe această planetă,

cunoaștem, despre infern, mai mult

decît toți acești mari poeți luați împreună.

Știu foarte bine că Dante,

oh, marele virtuoz,

cînta minunat la vioară...

Dar nimeni să nu-mi mai pretindă acum,

că miraculoasele sale terțete

și endecasilabele sale perfecte

mai pot îngrozi pe acest copil evreu

ce se află acum singur, acolo,

despărțit de părinții săi...

Singur!

așteptîndu-și la Auschwitz rîndul

la dalele incinse ale cuptorului.

Dante... tu ai coborît în Infern

mină în mină cu Virgiliu

(Virgiliu „marele Cicerone“)

și acel itinerar al vostru, din „Divina Comedie“,

a fost doar o plăcută aventură

de călătorie, muzică și poezie.

Dar asta este altceva... altceva.

Cum să-ți explic?

tu, care nu te-ai ridicat prea mult

prin infinita lumilor imaginație!

Tu... Dante n-ai imaginație.

Adu-ți aminte că în „Infernul“ tău

nu-și știe locul fie și un singur copil...

Și pe acesta, pe care îl vezi acolo...

privește-l: se află singur.

Singur, fără nici un cicerone...

așteptînd să se deschidă porțile infernului,

pe care tu, biet florentin

nici măcar în inchipuire

nu ți l-ai putut figura!

Dar asta este altceva... Cum să-ți explic?

Privește! Acesta este un loc

unde nu se poate cînta la vioară.

Aici, corzile tuturor violonilor din lume plesnesc.

Poeți ai infernului m-ați înțeles?

Și tu Virgiliu, și tu Dante, și Blake și Rimbaud...

Vorbiți mai în șoaptă!

Și cîntul să vi-l faceți neauzit...

Amuțiți!

Arcușul meu, de asemeni, este al unui mare muzician,

și sunetele, multe ori în Infern le-am răspîndit.

Acum însă aici...

îmi sparg vioara... și tac... și sînt îngrozit!

din spaniolă de ESDRA ALHASID

PORȚILE DE FIER

Hidrocentrala de la Porțile de Fier a furnizat în sistemul național cel de-al 100-lea milion kilowat-oră energie electrică peste planul revenit de la începutul anului.

NOUTĂȚI URBANISTICE

Constanța cunoaște în această primăvară importante înnoiri urbanistice. Se efectuează lucrări de reparații și modernizări de străzi pe o suprafață de peste 250 000 m.p. Se află, de asemenea, în curs de execuție două pasaje subterane pentru pietoni, se amenajează parcuri și spații verzi etc.

ROMÂNIA LA TIRGURI INTERNAȚIONALE

De la începutul acestui an, România a participat cu o largă și variată gamă de produse la 7 manifestări internaționale de prestigiu. La multe dintre acestea, exponatele românești s-au impus în competiția cu produse similare din alte țări.

În cel de-al doilea trimestru, România va fi prezentată la alte 8 tirguri internaționale ce vor avea loc la Milano, Hanovra, Tokio, Casablanca, Detroit, Budapesta, Poznan, Bilbao, precum și la expoziția tehnică internațională „Electro 77” care va fi organizată la Moscova.

Participarea la tot mai multe manifestări internaționale reflectă potențialul din ce în ce mai înalt și posibilitățile sporite pe care le oferă economia românească pe linia schimburilor reciproce, ca și aprecierea deosebită de care se bucură exponatele sale prezentate în asemenea confruntări. Ea se înscrie pe linia politicii României socialiste de promovare largă a relațiilor și cooperării economice, în condiții reciproce avantajoase, cu toate statele lumii.

SE EXTINDE REȚEAUA COMERCIALĂ

Pentru dezvoltarea în continuare a rețelei de desfacere s-a stabilit un amplu program de investiții prin care se urmărește construirea, în acest cîntal, a unei suprafețe comerciale noi de circa 1,3 milioane mp, cu peste 50 la sută mai mult decît în perioada 1971—1975. Se vor construi, între altele, mai multe sute de magazine specializate și va continua realizarea de mari magazine universale și generale. În paralel, se vor moderniza circa 875 de unități actuale.

EDIFICII ȘCOLARE

În cel mai tînăr cartier de locuințe al Vasluiului a fost dată în folosință o nouă școală cu 20 săli de clasă, cu laborator și atelier-școală pentru practica elevilor. Tot aici, în zona industrială, se vor construi noi cămine cu 320 locuri fiecare și o sală de gimnastică.

NAVELE GALAȚILOR

La șantierul naval Galați au fost lansate două noi nave: „Feldioara” de 8 750 tdw și „Tg. Bujor” de 18 000 tdw. În acest fel capacitatea totală a navelor construite de aceste șantieri a crescut la 1 milion tdw. Ca număr de vase, însumează 135 vase maritime cu capacitate de 4 500 tdw și 18 000 tdw, vapoare pentru flota românească ori destinată clienților externi.

LA UMBRA ZGIRIE NORILOR

Apariția în limba franceză a unui nou volum de nuvele ale lui Isaac Bashevis Singer prilejuește ziarului Le Monde câteva reflecții privind universul spiritual din care descinde autorul și care inspiră opera sa.

Lumea țîrgușorului evreiesc galician de altă dată, în care se vorbea cu atîta fervoare despre rabini erudiți făcători de minuni, lumea în care hasidismul a adus un suflu de prospețime și înseninare a dat naștere unei literaturi specifice care — peste secole — își pune amprenta pe opera celor mai mulți scriitori de limbă idiș. Veacul al XX-lea a lărgit orizontul de inspirație al acestora dar amprenta specifică nu s-a estompat, deși ce a rămas din vechiul țîrgușor s-a spulberat sub șenilele tancurilor sau în fumul crematoriilor. Acest țîrgușor, cu lumea și cu visele sale — seria Edgar Reichman în Le Monde — este universal din care vine și Isaac Bashevis Singer. Proza sa se înscrie în cea mai bună tradiție a literaturii idiș, chiar atunci cînd scrie în limba engleză. Deși eroii nu mai fac parte din galeria pe care ne-au lăsat-o premergătorii săi, I. L. Perel sau Șalom Alehem, ei poartă încă, la umbra zgirie norilor, nostalgia mediului din care au descins. Comportamentul lor, aspirațiile lor, visele lor, totul demonstrează permanența fantasmelor de altă dată. Supraviețuitori ai ghetourilor, copiii lor, rabini erudiți sau

Varia-Varia

scriitori, oameni de știință, cerșetori sau filantropi, galeria personajelor zugrăvite de Singer „este, fără îndoială, unică în lumea de astăzi”. Cele patru nuvele care formează lucrarea recenzată în Le Monde, grupate sub titlul uneia din povestiri — „Coroana de fulgi” — a fost distinsă cu un prestigios premiu literar american, „National Book Award”. Dealtfel, Singer a mai primit, în 1965, și un premiu literar francez. „Magicianul din Lublin” a fost atunci distins ca cea mai bună carte străină a anului.

Opera lui Isaac Bashevis Singer, se sublinia în Le Monde apare „ca un giuvaer de toată frumusețea al unei veritabile culturi ce se îndrăjește să supraviețuiască tuturor vicisitudinilor”.

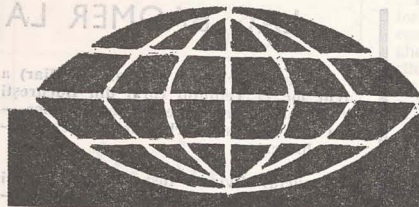
ARHIVELE ISTORIEI

La Arolsen, o mică localitate din R.F.G. funcționează de 32 de ani, adică chiar de pe la sfîrșitul celui de al II-lea război mondial, un organism intitulat S.I.R., „Serviciul internațional de cercetări” (Recherches). Aflat sub egida Crucii Roșii internaționale, S.I.R. a adunat milioane de fișe, sute de mii de dosare privind persoanele care au suferit persecuțiile naziste. Se găsesc acolo liste de deportați și de inter-

nași în lagăre de diverse tipuri, dosare privind persoane dispărute fără urmă, informații referitoare la copii smulși părinților lor în diferite regiuni ale Europei, relații despre oameni deosebiți de identitate, frustrați de memorie. Treizeci și doi de ani după încheierea războiului, serviciul din Arolsen continuă să funcționeze și personalului său specializat îi sînt încă supuse spre studiu destule cazuri complexe care ridică probleme dificile. Fiecare raport sau fișă analizată, cu tot limbajul sec administrativ, lasă să se întrevadă un destin tragic. Sute de mii de fișe, sute de mii de drame omenestii...

Intr-o lucrare recent apărută, publicistul francez Marc Hillel întreprinde o anchetă asupra activității acestui organism unic în genul său. Autorul s-a ferit să literaturizeze sau să comenteze. Faptele sînt expuse în stilul lapidar al documentelor prezentate și tocmai pentru aceasta sînt mai impresionate. De la această regulă pe care și-a impus-o nu face excepție nici ultimul capitol al anchetei, intitulat: „Minciuna Auschwitzului”. (Se știe că cercurile reacționare răspîndesc, în ultimii ani, cu tot mai multă îndrăzneală, versiunea că genocidul hilerist nici n-ar fi existat, sau — în orice caz — este exagerat). Marc Hillel nici măcar nu spune că acești „contestatari” mint. El lasă ca obiectivitatea documentelor să răspundă. „Arhivele istoriei” de la Arolsen vorbesc mai limpede decît orice alt argument.

Sinagogile din Rio de Janeiro

meridionale

Comunități evreiești din Franța meridională

În imediată vecinătate a autostrăzii care străbate marele oraș Rio de Janeiro, nu departe de Copacabana, renumita plajă de pe litoralul atlantic al Braziliei, s-a aflat sinagoga evreilor din Europa centrală. Construcție modernă, în stilul specific orașului, aceasta este cea mai tânără sinagogă din Rio, fiind construită în 1942. Rabinul Heinrich Lemle, originar din Augsburg (Germania), a reușit să strângă în jurul congregației pe care a înființat-o aproape 1000 de familii. Recent, s-a sărbătorit aniversarea a 35 de ani de existență a sinagogii. În decursul acestor ani, congregația care — la început — avea un caracter oarecum închis a inclus și membri mai vechi ai comunității locale. Acum, la sinagogă, în afara serviciilor religioase, se vorbește limba țării — portugheza — membrii congregației participând la activitatea cultural-socială a societăților grupate în Federație înființată la Rio în 1947.

Drumul parcurs de congregația rabinului Lemle oglindește, într-o oarecare măsură, istoria comunității din Rio de Janeiro. În fosta capitală a Braziliei (oraș cu peste 400000 locuitori) s-a semnalat pentru prima oară constituirea unei instituții comunitare în 1846. Fondatorii au fost imigranți din țările Africii de nord. La începutul veacului existau două sinagogi în jurul cărora se desfășura activitatea comunităților. Una aparținea celor originari din țările orientale, cealaltă celor din Franța, și, în general, din țările europene. Aceștia din urmă i s-au alăturat și cele citeva familii a căror origine se pierde mult în trecut. Fiecare din cele două congregații desfășurau propria lor activitate cultural-socială. Abia în perioada dintre cele două războaie, când numărul evreilor din Brazilia a crescut și s-au înființat la Rio de Janeiro noi sinagogi, organizații culturale și de asistență, activitatea comunităților s-a unificat. Emigranților veniți din Europa centrală în preajma și în cursul celui de al doilea război mondial le-a trebuit o oarecare perioadă de timp pentru a se integra acestei activități.

Comunitatea din Rio de Janeiro numără în prezent aproape 50000 de suflete. În oraș funcționează 9 sinagogi, 3 biblioteci, 13 instituții educative, citeva centre de asistență. La Petropolis, suburbie a orașului, funcționează o ieșină, frecventată și de cursanții din alte țări ale Americii centrale și de sud.

Membrii actualei comunități aparțin, în cea mai mare parte, generației născută în țară așa că apartenența la congregații deosebite nu mai își are originea în locul de naștere. Fie că sînt sefarzi sau așkenazi, fie ortodocși sau reformați, ei se consideră toți membri ai aceleiași comunități și în acest sens se desfășoară activitatea lor de cult, cultură și asistență.

Scriitorul francez Armand Lunel a publicat recent, în editura Albin Michel, un volum intitulat „Prezențe ale iudaismului”, în care se ocupă de evreii din Languedoc, Provence și fostele state franceze ale papei.

Cartea nu este numai o cronică istorică, ci caută să evoc specificul vieții یداice din diferitele orașe ale regiunii. Este zugrăvit orașul Carpentras, care în secolul al XVIII-lea număra o populație evreiască de circa 1000 de suflete. Cartierul evreiesc este alcătuit din străzi strîmte. Din cauza lipsei de spațiu, clădirile sînt construite în înălțime. Sinagoga actuală datează din 1741. Considerată de către burghezia franceză a orașului ca prea frumoasă, împotriva ei s-au ridicat glasuiri de protest. În urma acestei intervenții, sinagoga a fost redusă la dimensiuni mai modeste. În schimb, interiorul a primit un plus de înfrumusețare. „Întrată în sinagogă, vizitatorul are surpriza de a fi însoțit în mijlocul lambrurilor împodobite cu caneluri și aurărie unei săli de festivități a lui Ludovic al XVI-lea...”

Evreii din Languedoc sînt atestați încă din secolul al VI-lea. În timpul evului mediu, ei erau grupați în numeroase comunități prospere, îndeosebi în orașele mai mari și în Toulouse, capitala provinciei. De-a lungul a mai multor secole ei s-au bucurat de libertate religioasă. În timpul cruciadei împotriva Albigensilor (1306), practica religioasă iudaică a fost îngradită, odată cu instituirea unei fiscalități apăsătoare. Mulți dintre evrei au părăsit acele locuri, refugiindu-se în Provence, Catalonia și Roussillon. Reinforși în Languedoc, o mare parte din ei au căzut victimă pogromurilor din timpul cruciadei „păstorilor” din 1320. În 1323, Carol al IV-lea a emis împotriva lor un ordin de expulzare. Cea mai mare parte a plecat în comitatul Venaissin și în Provence. S-au întors peste un secol, numărul lor crescînd treptat — pînă în epoca contemporană.

Languedoc-ul a dat erudiți de seamă ai iudaismului, cum sînt Abraham ben David din Posquiers, Abraham ben Isaac din Narbonne și alții.

Existența evreilor în Provence este și mai veche; după descoperiri arheologice recente, ei locuiau în această provincie încă în secolul I e.n. În timpul evului

mediu, prezența lor este semnalată în peste 80 de localități, mulți din ei fiind grupați în confrerii caritabile. Încă din secolul al XIII-lea exista o organizație intercomunitară. Două secole mai tîrziu, un „Conservator al evreilor” era responsabil fiscal al comunităților.

Aflați sub suzeranitatea regală, evreii suferă, începînd din 1294, rigorile impuse de Carol al II-lea, care le interzice accesul la funcții și îi obligă să poarte semnul distinctiv. Totodată instituie taxe fiscale grele. Sînt constrînși să locuiască în cartiere separate ale orașelor provenșale. Începînd cu secolul al XIV-lea, persecuțiile antievreiești îmbracă aspecte sîngerose, care au drept consecință, în unele orașe, ca de pildă la Toulon, nimicirea completă a comunităților. Printr-un edict din 1423, regina Yolanda a apărut pe evrei de arestări arbitrare, iar soarta lor s-a ameliorat sub regele René. În epoca modernă și contemporană, evreii au căpătat un important rol social și cultural în sinul societății provenșale.

Provence a fost un important centru al vieții culturale iudaice, iar învățatii ei purtau corepondență cu alte centre, părerile lor cu privire la problemele halahice făcînd autoritate. Contactul cu cultura iudaică și profană sefardă (o parte a teritoriului provinciei s-a aflat un timp sub stăpînirea Spaniei) a avut puternice influențe asupra dezvoltării culturale locale, atît în domeniul religios, cît și în literatură, gramatică și filozofie. Printre erudiții proeminenți ai Provencei se numără Rabi Moses din Arles, fiul său, Iuda, Gershon ben Solomon din Arles, Isaac ben Aba Meri din Marsilia etc.

Viața evreilor din Avignon și comitatul Venaissin a fost concentrată îndeosebi în orașul Avignon, rezidență temporală a papalității. „Evreilor papei”, cum li se spunea, li s-a permis să rămînă în oraș și în comitat, chiar cînd s-au aplicat decretelor de expulzare pentru cei din restul Franței. Vechea sinagogă a fost distrusă de incendiu, în 1845, și reconstruită în stil roman. Cartierul evreiesc era împrejmuit de ziduri groase. Evreii plăteau taxe speciale. Spre sfîrșitul evului mediu, sub protecția papei, ei s-au bucurat de o perioadă de liniște. În timpul rezidenței lor în oraș, papii se foloseau de personal

evreiesc și se citează în acest sens cazul crotorului și bibliotecarului lui Grigore al XI-lea. Papa Clement al VI-lea a intervenit împotriva încercărilor de pogrom din timpul Morții negre (ciuma din secolul al XIV-lea). Prima comunitate evreiască datează din secolul următor.

Evreii din Avignon și comitatul Venaissin aveau propriile lor rituri religioase. Limba lor era un dialect iudeo-provenșal. De asemenea, arhitectura sinagogală avea un stil particular. Printre erudiții mai cunoscuți ai statelor papale au fost Mordehai ben Joseph, Kalonymus, Levi Gershon și alții.

În timpul invaziei hitleriste, în partea din sudul Franței rămasă neocupată și administrată de guvernul de la Vichy, evreii au fost puși mai întîi sub rigorile legii din octombrie 1940, care le impunea un regim de discriminare rasială. Carnetele lor de identitate purtau o stampilă specială. În 1942, un număr de 7000 de evrei au fost deportați în Germania, internați în lagăre de concentrare. Cei mai mulți au fost exterminați.

În prezent, evreii din sudul Franței sînt reuniți, împreună cu cei aflați în restul țării, în Consistoriul central israelit. Comunitățile evreiești locale se află sub conducerea Consiliului reprezentativ al evreilor din Franța.

MĂRTURII

Congresul Evreilor Canadieni, în colaborare cu Institutul Yad Vașem a inițiat o acțiune de strîngere a datelor privind persoanele exterminate în perioada holocaustului. Supraviețuitorii sau cei care pot da informații, sînt invitați să completeze formulare cu datele respective. După cum se anunță, în Israel au fost completate 2 milioane „pagini de mărturie”.

PE LUNGUL DRUM AL MĂTĂȘII

O publicație de specialitate a reprodus un număr de vechi figurine chinezești, comentînd semnificația lor. Se precizează că, la vechii chinezi, exista credința într-o viață viitoare. Împărații și marii demnitari de la curte cereau ca în mormintele lor să fie depuse figurine și obiecte care amintesc de viața lor pe pămînt. Asemenea figurine de argilă, înfățișînd oameni și animale, scene din viața de zi cu zi a epocii sînt și cele prezentate. Artiștii și meșteșugarii chinezi au lăsat astfel posterității o imagine fidelă a tipurilor aparținînd diferitelor grupări etnice care au trăit în secole îndepărtate în China, a profesiorilor și obiceiurilor populației de altădată.

Printre figurinele amintite, citeva reprezintă tipuri de evrei. Unii sînt prezentați purtînd pe umeri o ladă, alții avînd sub braț un sul de stofă sau fîșind un săculeț cu provizii și o cană (unitate de măsură), ceea ce ar demonstra că ocupația lor a fost negociul. Tipurile sînt evidente semitice; conformația facială oarecum asemănătoare celei caucaziene, ochii mari, nasul pronunțat, barbă mare. Portul arată că aceștia neguțarii ar proveni din regiunile mediteraniene ale Asiei sau din Persia.

Figurinele par să provină din perioada dinastiei Tan (secolele VII—X e.n.) denumită „Epoca de aur a Chinei”. La acea vreme China era cel mai mare imperiu și numeroase țări căutau să dezvolte comerțul cu această țară. Negustorii din

toate colțurile Asiei și din sudul Europei se îndreptau spre orașele Chinei.

Dar negustorii și meșteri evrei au fost semnalati în China cu mult înainte. Încă din perioada dinastiei Han, China era principalul furnizor de mătase al lumii. De aici se aprovizionau și imperiul roman și Antiohia, unde existau comunități evreiești importante. Comerțul se făcea pe mare și pe uscat. Un drum, care ducea de la coastele Mediteranei spre China, trecînd peste Tigru și Eufrat, peste munții Caucazului, prin Samarkand și Buhara, traversînd deșertul și oaze-orășele, drum lung de mii de mile, fusese numit „Drumul Mătăsii”. Caravane de cămile și cărituri erau organizate de negustorii perși, sirieni, evrei. Fiește că acest drum presupunea lungi popasuri. Negustorii se odîneau, se aprovizionau, încheiau tîrguri. Comunitățile evreiești care existau în centrele populate de pe acest lung traseu, reprezentau puncte de sprijin pentru caravane. Este știut că încă în secolul VIII î.e.n. exista la Buhara o comunitate relativ numeroasă; la fel și în vechea Mesopotamie, unde s-au stabilit evrei după exilul babilonian — (secolul VI î.e.n.).

O variantă a „Drumului Mătăsii” ducea mai mult pe mare și era folosită în special de negustorii europeni. După ce caravanele care porneau de pe coastele răsăritene ale Mediteranei se îmbarcau pe corăbii în golful Persic, porneau de aici spre China. Uneori se opreau în India,

unde făceau schimb de mărfuri. Despre prezența corăbierilor și negustorilor evrei originari din Franța și Spania există multe mărturii istorice. Dealtfel și folclorul vechi arab și evreiesc cuprind povestiri fascinante privind viața relatată de asemenea corăbieri și negustori.

ALTE MĂRTURII

Din tipurile prezentate rezultă că la Cian An, vechea capitală chineză, oraș cu 2 milioane locuitori, existau grupuri destul de numeroase de oameni de origine străină, printre care și evrei. Împărații chinezi erau cunoscuți ca toleranți și poporul era ospitalier. Străinii puteau să exercite meseria, să facă comerț, să respecte tradițiile și religia lor. Istoricul Se Ma Tsen afirma că, în jurul anului 740, opt familii de evrei din Sy Yu (occident) s-au stabilit în Imperiul de mijloc. După felul cum sînt descriși se pare că au venit din Persia sau India. De altfel, la Kai fen, capitala provinciei Ho Nan, exista o comunitate destul de însemnată, despre care stă mărturie faptul că în popor circula o expresie specifică de desemnare a evreilor: „cei ce extrag tendoaiele de la animale” (aluzie la respectarea prescripțiilor cașer). La Royal Ontario Museum din Toronto se găsesc și astăzi mai multe obiecte de cult care au aparținut sinagogii din Kai fen. Sinologul Gaubil scria despre această sinagogă că era „splendidă și construită în stilul tem-

plului lui Slomo”. Interiorul avea inscripția în limba chineză, ebraică și ebraicopersană. Dintr-o scrisoare a preotului iezuit Cibot, din anul 1769, rezultă că sinagoga a fost distrusă de un incendiu, exprimîndu-se părerea de rău în special față de dispariția plăcilor de marmură ale căror inscripții ar fi înlesnit stabilirea unor date istorice „avîndu-se la dispoziție cronologia chineză și cea iudaică”.

Chiar dacă nu pot suplini documentele, figurinele evocă totuși un crîmpei de istorie a vieții evreiești în Asia de altădată, atît în străvechea Chină cît și în Samarkand și Buhara, ca și în orașele-oază presărate pe lungul „Drum al Mătăsii”.

BIOGRAFIE

Beneș Hoffman și Helen Ducas, foști colaboratori apropiați ai lui Albert Einstein, sînt autorii unei biografii a ilustruului fizician. Cartea, apărută într-o ediție din Zürich, cuprinde nu numai date inedite despre viața și activitatea lui Albert Einstein, ci și o parte din cuvîntările rostite la diferite prilejuri.

CARNET

DE PROFESIE CASCADOR

— Cunosc o mulțime de membri ai obștei noastre — oameni de profesii diferite și de toate vîrstele. Nu de mult am stat de vorbă cu un bărbat de 105 ani, probabil decanul de vîrstă al comunității. Dar nu bănuiam că printre noi se află și un cascador. Căci, nu-i așa, aceasta e profesia dumitale, Dan Steinhart...

— Știi și eu?... E mai mult o pasiune. Căci profesia mea de bază este electronist-depanator. Timp de 12 ani am lucrat în această specialitate, la uzina „Electronica“.

— Și de la „Electronica“ la platourile de filmare? Cum s-a produs acest prim salt către cariera de cascador?

— Vă spuneam că am ajuns acolo din pasiune. Pasiune pentru sport. Din primii ani de școală am dovedit talent deosebit în această direcție. Natație, haltere... Intr-o vreme am fost chiar vice-campion republican la haltere. Intr-o zi au venit de la studioul Buftea, să aleagă niște elevi, pentru figurație la un film, „Ora H“. Printre cei aleși am fost și eu. Aveam 13 sau 14 ani. A fost primul contact cu lumea filmului.

— Erai, așadar, elev la cursul elementar. La care școală?

— O școală de pe Calea Griviței. Căci în acest cartier m-am născut, aproape de podul Basarab. Tot acolo am copilărit, pînă la 13 ani.

— Deci ai debutat la 13 ani. Și mai departe?

— Dintre figuranți, cărora li s-au adăugat mai tirziu alți cîțiva, studioul a ales o echipă de băieți solizi, îndeminateci, care au început un curs intensiv, polisportiv: călărie, lupte, salturi, tornade. Antrenorii i-am avut pe maeștrii Szabo Cszech și Sergiu Nicolaescu.

— Și părinții dumitale ce spuneau?

— La început mama, căci n-o am decît pe ea, n-a fost prea încîntată. Dar cînd m-a văzut pe ecran, și-a schimbat părerea.

— În care filme ai jucat, Dan Steinhart?

— În serialul „Haiducii“. Apoi în „Daci“, în „Mihai Viteazul“...

— Imi pare rău că nu te-am cunoscut pe vremea cînd au rulat aceste filme. Aș fi dorit să rețin fiecare apariție a dumitale. O voi face de aici înainte. Căci, nu-i așa, vei mai realiza lucruri interesante în cinematografie. Vei cuceri, desigur, admirația spectatorilor. Dar sînt convins că cea mai mare satisfacție ți-a dat rolul pe care l-ai avut în salvarea unor vieți omenești în timpul cutremurului din 4 martie...

— Intr-adevăr, au fost clipe, ceasuri, zile și nopți de care-mi voi aminti toată viața. Un rîstimp de muncă încordată, uneori de 24 de ore din 24, de maximă încordare fizică și nervoasă, împrejurări cînd viața mea depindea de înclinăția de cîțiva centimetri a unui planșeu de beton sau de o grindă ce stătea gata-gata să cadă... Imi dădeam, firește, seama de riscul ce mi-l asumam, dar nu se putea altfel, căci dedesubt erau ființe vii, care trebuiau salvate.

— Am în față colecțiile de ziare din acele zile dramatice. „Știința“ din 13 martie cuprinde o relatare a unui fapt aproape miraculos: „Din ruinele unui imobil prăbușit la cutremur a fost salvată ieri, după opt zile, profesoara Elena Enache“. Reporterul descrie clipa cînd de sub dărîmături s-a primit un semnal al unei ființe încă în viață: „Se îndreaptă într-acolo cascadorul Dan Steinhart. Sub ruine apăruse un gol. De acolo, din întuneric, s-a auzit un cuvînt: Apă!“

— Printr-un tunel îngust, pe care l-am săpat mai mult cu mîinile, căci orice unealtă ar fi putut pricinui prăbușirea unor planșee, m-am tîrit pînă la locul de unde porneau semnalele. Am scos-o pe brațe pe profesoara Enache. Restul se cunoaște din presă...

— „Informația Bucureștiului“ din ziua respectivă scrie: „Cascadorul Dan Steinhart, unul din acei oameni minunați, care nu o dată și-a riscat propria viață pentru a o salva pe a altora...“

— Riscurile erau, într-adevăr, dintre cele mai mari și noi știam acest lucru. Dar mai știam că numai noi puteam să pătrundem în locurile cele mai expuse și de aceea am făcut-o. Căci întreaga echipă de cascadori a făcut atunci în diferitele puncte ale Capitalei, ceea ce am făcut eu la blocul din str. Sahia 58, la „Continental“, la „Scala“.

— Admirabil! Știi, Dan Steinhart, după morala noastră, nu există faptă mai de seamă decît salvarea unei vieți omenești. Acela care salvează o singură viață omenească, e ca și cum ar fi salvat întreaga umanitate. Iar d-ta ai salvat nu numai o singură viață...

— Sînt fericit că am fost în stare s-o fac. Iar ceea ce îmi spunei dv. nu mi-e cu totul necunoscut, chiar dacă nu am multă învățătură evreiască. Dar am urmat și eu la Talmud Toră.

— Da? Cînd și la care anume?

— Prin 1961, cînd mă apropiam de vîrsta de 13 ani. Era una pe Calea Griviței.

— Îți amintești cumva de numele melamedului?

— Nu, nu-mi aduc aminte.

— Dar de ce altceva îți amintești din acea perioadă?

— Imi amintesc de o sărbătoare la Templul coral, cînd ni s-au împărțit nouă copiii, fructe: smochine, stafide, alune... Țin mîntuie rugăciunea pe care am fost învățați s-o rostim: Bore pri haetz... Am spus bine?

— Foarte bine. Aș vrea, Dan Steinhart, să te mai întreb ceva. Poate te va surprinde, dar în orice caz, te rog să-mi răspunzi sincer: Nu ți-e frică niciodată?

— Meseria noastră e riscantă, un risc calculat, asumat în cunoștință de cauză. Printr-o cită mai bună condiție fizică, prin îndeminare, agilitate și inteligență sîntem învățați să ieșim cu bine din situațiile cele mai periculoase.

— Dar în afara meseriei?

— În afara meseriei, sînt un om ca toți oamenii. De pildă, nu suport cînd mi se ia singe din deget, pentru analiză.

LAG BAOMER LA TEMPLUL CORAL

În seara zilei de 6 mai a.c. (18 Iiar) a avut loc la Templul coral din București tradiționala ceremonie de Lag Baomer — cea mai modestă sărbătoare din calendarul ebraic.

Serviciul divin a fost oficiat de d-nii prim-cantori Aizic Jucovski și Wili Harnic, acompaniați de corul templului, dirijat de maestrul A. Schwartz.

În predica rostită, Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a înfățișat semnificațiile religioase și istorice ale zilei. Po-

trivit tradiției, în această zi sînt comorați rabinii și deservenții de cult, conducătorii obștei și toți acei ce, de-a lungul timpului, au lucrat cu dăruire pentru păstrarea credinței, a tradiției și a instituțiilor sfinte. Numele acestor înaintași au fost citite din Cartea de pomenire de către Eminentă Sa, întreaga asistență, în picioare, închinîndu-le un gînd pios, de reculegere. Întru odihna lor veșnică a fost întonată ruga de El Male Rahamin, urmată de Kadiș, rostit de întreaga asistență.

DECESE

În perioada 26 aprilie — 10 mai 1977, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Alich Nedeleanu (84 ani) str. Silvestru 37; Toni Marcus (72) Aleea Pricopan 5; Marcel Froimescu (70) Baba Novac 20; Iosef Rotman (76) Mașilor 135; Marcu Herdan (83) Nuferilor 32; Idis Sarağa (67) Văcărești 73; Riven Leibovici (84) Ardeni 16 A; Debora Lobel (73) Silvestru 73; Feiga Moscovici (69) Com. Bocea Maramures; David Kreindler (74) Pătrașcu Vodă 8; Berta Tauber (79) Laborator 30; Sura Israelovici (72) Spaiul Unirii 1; Augustina Pascal (80) Bacău; Etel Sima Wolf, Dristor 97; Beica Segal (53) Ghirlandei 3; Herman Șmilovici (56) Popa Tatu 64; Mendel Vaisman (65) Ploiești str. Basarab 5; Felicia Rotter (81) Spătarului 6.

Cu nemărginită durere, familiile av. Peter Lozneanu și Lupu Rozen (Dorofoi), ing. Stelian Lozneanu (Iași), Adolf Rosen (Israel), M. Glasman (București) anunță că în seara zilei de 27 aprilie 1977 au fost prăsiți pentru totdeauna de cea care a fost

BEICA SEGAL
născută Rosen
54 ani

Suflet nobil, devotat, sincer, ce nu va fi uitat niciodată. A dispărut un OM! Înimmortarea a avut loc vineri 29 aprilie, la cimitirul Giurgiului.

Cu nemărginită durere pe tot restul vieții, Sara, soție, Florian, fiu, cu soția, Elias și Isac frați, Beica și Beti, surori, cu familiile, Iosef Landman, cumnat, Liza și Hermina, cumnate, cu familiile, anunță că la 29 mai 1977 (12 Sivan) se împlinesc un an de la încetarea din viață a scumpului nostru

GAVRIL (WILA) BERCOVICI

Amintirea sa va rămîne veșnic în inimile noastre îndurerate.

Dr. Pușa Agatstein (Askenasy), fiica, împreună cu soțul, dr. Emanuel Agatstein și Manuela, nepoțica ei iubită, surorile ei dragi, Fani, Rebecca și Sarina cu soții lor, anunță că în ziua de 1 mai 1977 a avut loc la Templul coral, requiemul în memoria scumpei noastre

COCA MUHLRAD — ASKENASY

decedată în groaznicul cutremur din 4 martie 1977.

Victor și Andrei Vigdorovici din București, Zigmund și Vasile Vigdorovici, fii și Vizel Elisabeta Ester, fiică, din Israel, reamintesc rudelor și prietenilor că se împlinesc 30 ani, respectiv un an, de la decesul părinților lor

DEZIDERIU și RACHEL VIGDOROVICI

Slujba religioasă se va oficia la 24 mai 1977 la sinagoga Credința din str. Toneanu, București, al cărui membru fondator a fost dispărutul.

Max, Samy, Olga și Rașela, copii, Maicena și Șmil, gineri, Tina și Riva, surori, anunță cu regret stingerea din viață a scumpei lor

LORA BALUS
de 94 de ani

Înmormintarea a avut loc la Hirlău, la 22 martie 1977.

Cu adîncă durere și în veci nemîngiați, Leia, soție, Maniu, Sanda, Dragoș, Petrică, familiile Sarağa și Gorun (Grünberg), restul familiei, prietenii și cunoscuții din Birlad și București, anunță stingerea fulgerătoare din viață a scumpului și neuitatului

IANCU IȚICOVICI

doctor în științe economice
în vîrstă de 57 ani

Sufletul lui bun, generos și cinstit va ienca și Șmil, gineri, Tina și Riva, nu-Immormintarea a avut loc în ziua de 5 mai 1977, la cimitirul din șoseaua Giurgiului.

EVOCĂRI

În districtul vest-berlinez Spandau a avut loc ceremonia fixării unei plăci memoriale pe locul unde în trecut s-a aflat sinagoga locală. Evenimentul a prilejuit evocarea nu numai a edificiului religios distrus de naziști în așa zisa „Noapte de cristal“ ci și a comunității locale.

Sinagoga de pe Kammerstrasse a fost inaugurată la 15 septembrie 1895, în prezența fruntașilor comunității și a primarului de pe acea vreme. Operă a unor cunoscuți arhitecți, clădirea în stil romantic infrumuseța peisajul urban al vechiului oraș (Spandau a fost inclus în perimetrul Berlinului abia în 1920). Comunitatea locală are însă un trecut mult mai vechi decît sinagoga.

Sfîșiați de durere, Cocuța, Mario și Gina Weiss, anunță împlinirea a 4 ani de la pierderea scumpului și neuitatului lor soț și tată

Ing. THEODOR WEISS

Un gînd pios pentru sufletul lui bun și generos.

Betouche și Delu Segal anunță cu durere decesul în condiții dramatice la Tel Aviv al dragilor și devotaților lor prieteni

STELUȚA și dr. IOSIF RIMNICEANU oameni desăvîrșiți. Sîntem alături de familia indoliată.

Cu adîncă durere, Fani, soție, Bianca, fiică din Buhuși, cumnate, nepoți, nepoate, unchi, mătușă și veri din Piatra Neamț și Israel, anunță că la 13 aprilie 1977 (25 Nisan) a încetat din viață scumpul lor

AVRAM (MIȘA) CAȚAP
în vîrstă de 76 de ani

Inhumarea a avut loc la Buhuși. Amintirea sufletului său cald și omnesc va rămîne veșnic în amintirea celor ce l-au prețuit.

Familie: doctor Niki Orovano, frate, Madeleine Ergazi, soră, Brahover, cumnat din Israel, precum și rudele și prietenii dn țară anunță că

JEAN OROVANO

decedat în urma cutremurului din 4 martie 1977, a fost comemorat la Templul coral la 1 mai 1977, în prezența prietenilor din București.

Zdrobiți pe tot restul vieții, soția și copiii anunță că la 20 mai 1977 se împlinesc 2 ani de la încetarea din viață a scumpului și neuitatului lor

LUPU ELLNER

suflet nobil, exemplu de bunătate și cinste. A lăsat un gol imens în inimile noastre îndurerate.

Cu aceeași adîncă durere, Beatrice, Albert, Rafica, Alice și Haimuță, fiică, ginere și nepoți (New York), Eti, Solomon, Moritz, frați; Hova Toller (Israel), mătușă, Octav, Simon, cumnați, Silvia, Costi, Andru, Ilie, Geta, Viorica, nepoți, anunță că a avut loc requiemul pentru

FANI FELLER
născută Segal

stînsă din viață în martie 1977, la Tel-Aviv.

Întreaga familie și prietenii deplîng moartea ei prematură.

LECTURI
BIBLICEIstoria
frumoasei
Ruth

În a doua zi de Săvuoat, programul sinagagal prevede citirea Sului lui Ruth, evocarea celei de a doua prezențe feminine — alături de cea a Esteri — în cărțile Bibliei.

Povestea gingașei făpturi care a luminat viața lui Boaz și-a găsit locul nu numai în textele sfinte scrieri; ea aparține în același timp literaturii clasice universale grație stilului său de o vădită perfecțiune literară, grație conflictului său dramatic și grație farmecului idilic ce se degajă din lectura sa.

În îngustul cuprins a patru capitole se desfășoară o poveste în care accentul este pus nu pe peripețiile eroilor principali ci — surprinzător lucru — pe descrierea amănunțită și plină de perspectivitate a decorului — nu atât cel al naturii cât al celui social, a oamenilor mărunți: truditori ai pământului, văduve sărace și obidite, femei lipsite de mijloace de apărare și de trai.

Desigur că în toate cărțile Pentateuhului se găsește din abundență date și indicii prețioase cu privire la viața credincioșilor păstrători ai legilor Torei, dar ele nu sînt menționate decât întimplător, în legătură cu relatarea diverselor evenimente, vizioni profetice și protestatare, ori reforme religioase. Fondul lor social este fix, nemșcat, el nu ia parte la acțiune, ca un fundal oarecare de tablou sau ca o fotografie. În Meghilat Ruth imaginile se succed ca secvențele unui film; ele ne înfățișează viața cotidiană a obștii din epoca cînd cartea a fost redactată — probabil epoca lui Șemuel, ultimul dintre judecătorii, despre care se crede că ar fi fost autorul cărții lui Ruth. Fundalul, în permanență mișcare, viu, ne aduce peste timpuri parfumul unor vremuri de demult. El este o mărturie că în perioada cînd s-a desfășurat viața frumoasei Ruth (sau, dacă vrei, cînd cartea a fost redactată) legile Torei erau traduse întocmai în viața de păstrătorii ei și erau urmate cu sfințenie în cele mai mici amănunte.

CAPITOLUL I fixează desfășurarea acțiunii în timpul judecătorilor. Era o femeie cumplită în Beit Lehem și un om pe nume Elimeleh nemaiputînd îndura lipsurile, porni împreună cu soția sa Naomi și cu cei doi fii Mahlon și Hilion spre ținuturi mai îmbelșugate. Ajunse în țara Moabului și se așeză acolo; ținutul era bogat și le oferea noilor veniți cele

necesare traiului. Cei doi feciori se căsătoriră cu două băstinașe: Orpa și Ruth. Trecură ani de tihnă și Elimeleh muri. Curînd după aceea muriră și cei doi fii. Bătrîna Naomi se găsi singură cu nuro-rile ei. Ce puteau face trei femei sărmane și neajutorate? Naomi hotărî să se reintorcă la Beit-Lehem, în ținutul ei de bătănie, căci auzise că foamea se încetase de mult și Dumnezeu se îndurase și dăduse pline locuitorilor acelor meleaguri. Nuro-rile o însoțeau. Dar bătrîna, semeată, nu cerșea mila nimănui, nici chiar a nuro-rilor sale: „Duceți-vă și vă întorcetți fiecare la casa mamei voastre. Domnul să se îndure de voi, cum v-ați îndurat și voi de cei ce au murit și de mine... întorcetți-vă, ficele mele! Pentru ce să veniți cu mine? Mai am eu oare fii în pîntecele mele ca să poată fi bărbății voștri?... întorcetți-vă acasă, căci amară mi-e inima din pricina voastră și a mea și mina Domnului greu apasă asupra-mi (1, 8, 9, 13). Așa le vorbi Naomi nuro-rilor sale, făcînd aluzie la obiceiul Torei ca frații să ia în căsătorie pe cumnata lor văduvă.

Orpa și-a sărutat cu pioșenie soacra și s-a întors.

Ruth, însă, n-o părăsit-o pe Naomi. „S-a ținut de ea” (1, 14). Îndemnul ei și rugăciunile n-au folosit la nimic. Dumnezeu tău va fi și Dumnezeu meu (1, 16) îi zise ea soacrei și amîndouă văduvele, bătrîna Naomi și tinăra Ruth, porniră mai departe, spre ținutul Beit Lehem.

Cînd intrară în cetate, localicii o întîmpinară cu bucurie pe fosta băstinașă. Iată-o pe Naomi („Plăcută”) spuseră ei (1, 19). Ziceți-mi Mara („Amărăciune”) — le replică ea — căci cel Atotputernic m-a copleșit de amărăciune (1, 20)...

Era tocmai vremea secerișului orzului, cînd cele două femei poposiră în ținutul Beit Lehem.

CAPITOLUL AL DOILEA aduce în scenă un alt personaj principal, pe Boaz. El era rudă nu prea apropiată a lui Elimeleh, decedatul socru al lui Ruth. Poseda întinderi mari de pămînt și secerătorii trudeau la strînsul recoltei lui. După prescripțiile Torei, săracii locului urmau șirul secerătorilor și al legătorilor de snopi: spicele izolate și boabele de orz căzute pe tarlale le aparțineau. Ruth porni și ea spre cîmpii să culegă spicele stinghere și nimeri tocmai pe ogoarele lui Boaz.

Boaz o remarcă de îndată din șirul celor sărmani ce-i urmau slujitorii: Ruth era frumoasă și harnică, tăcută și stingheră. Mergea modest în urma secerătorilor și culegea de ici, colo, spicele rămase netăiate sau culegea boabele pierdute. Sacul abia i se umplea dar ea nu arăta nici nemulțumire nici deznădejde. Cine este această fată? (II, 5) întrebă Boaz și un slujtor îl lămurî: Este moabita care s-a întors cu Naomi (II, 6). Boaz îi admiră harnicia și modestia și o chemă la el ca s-o îndemne să nu plece pe alt ogor, ci să stăruie mai departe să strîngă roadele rămase în urma secerătorilor lui. Și cînd își va fi sete să bei apa pregătită de oamenii mei. Mi s-a spus ce ai făcut pentru soacra ta... Plata să-ți fie deplină din partea Domnului... (II, 9, 11, 12).

Ruth era emoționată și nu știa ce să răspundă. Era o străină și i se părea că nimeni nu știe nimic despre ea. Socotea firesc ceea ce făcuse pentru Naomi și nu se aștepta la nici o răsplată pentru aceasta. Toată ziua culese spicele și boabele răzlețe de pe țarina lui Boaz, și cum acesta dăduse ordin slujitorilor săi să o protegiască pe Ruth și să lase cît mai multe spice „uitate”, curînd sacul ei se umplu.

Seara, Ruth îi povesti lui Naomi toată întîmplarea și-i arătă cu bucurie sacul plin de grîne. Binecuvîntat fie Domnul — zise Naomi. El este plin de îndurare pentru cei vii, precum a fost și pentru cei ce au murit (II, 20). Și-i porunci nuro-rilor să se așină pînă la sfîrșitul secerișului pe ogoarele lui Boaz.

CAPITOLUL AL TREILEA se face cunoștință cu o altă prescripție a Torei practică în epoca redactării cărții lui Ruth, legea leviratului, potrivit căreia un credincios putea răscompăra averea unei rude decedate. Naomi o îndemnă pe Ruth să se apropie de Boaz și să-i amintească de dreptul lui de levirat.

Secerișul se terminase. Noaptea de vară era dogoritoare și sub cerul înstelat, veselia era în toi. Boaz lucrase mult după asfințitul soarelui. Era obosit, dar mulțumit de treaba făcută. Ii era cald și se întinse cu plăcere sub cerul liber la marginea unei grămezi de snopi și trase peste el o cergă ușoară. Adormi curînd. Acolo îl găsi, spre miezul nopții, Ruth. Dacă la o parte un capăt al invelitorii și se culcă la picioarele lui. Cine ești tu? o apostrofă Boaz cînd se trezi speriat din somn, simțînd prezența femeii. Eu sînt Ruth, roaba ta — răspuse moabita. Întinde-ți poala hainei peste mine, căci tu ai drept de răscompărare (III, 9).

Este adevărat că am drept de răscompărare — dar este o altă rudă mai apropiată decît mine (III, 12) răspuse Boaz și pînă la revărsatul zorilor Ruth rămase la picioarele lui, întrebîndu-se dacă Boaz va putea sau nu răscompăra averea lui Elimeleh și pe Ruth moabita, nevasta defunctului Mahlon. Nu pot s-o răscompăr pe socoteala mea (IV, 15) veni răspunsul. Atunci Boaz declară în fața bătrînilor orașului că el e gata să răscompere averea bătrînului Elimeleh. Ruth deveni soția lui... ca să ridice numele mortului în moștenirea lui și pentru ca numele mortului să nu fie sters dintre frații lui și din partea locului lui... (IV, 10). Și din căsătorii lor se născu un fiu, pe nume Oved, care fu tatăl lui Iesei, care fu tatăl lui David...

„HASCALA“

Asociația culturală a comunității evreilor din Frankfurt pe Main s-a intitulat sugestiv „Hascala“. (După cum se știe Hascala a fost în viața culturală evreiască o mișcare de genul celei iluministe). Asociația a implinit recent 14 ani de activitate. Grupele de teatru, de cor și de recitații compuse exclusiv din amatori au dat în acest răstimp spectacole și concerte în mai toate orașele din R.F.G. Regizorul Günther Gobel care conduce ansamblurile de la înființarea asociației „Hascala“ și-a propus să interpreteze și să cultive creația evreiască și, în același timp, să facă această creație cunoscută în rîndurile populației neevreiești.

Aici se încheie sula povestirii lui Ruth, cîntarea idilică a dragostei și devotamentului. Vie și plină de naturalețe, duioasa povestire a blînde moabite captivează prin respectul și afecțiunea care se nasc în sufletul cititorului la adresa frumoasei eroine.

Comparată cu marile teme care abundă în celelalte cărți ale Scripturii, povestea lui Ruth apare ca un luminos și melodos cîntec popular. Corul majestuos este înlocuit de cuvîntul unor oameni simpli, marea panoramă a istoriei de soarta umilă a doua biete văduve și măreția legii lui Dumnezeu de obiceiurile unei obști care aplică cu naturalețe și ușurință prescripțiile Domnului.

Dar această cărțuie de abia 85 versete depășește prin conținutul ei multe lecuri comune despre religie și morală, repetate în alte scrieri sfinite.

Caracterele personajelor sînt puternic reliefate. Pietatea lui Ruth este ușor de conceput, deși ea nu este decît o străină care a acceptat legea Dumnezeului unic, după ce a poposit în ținutul Beit Lehemului; castitatea ei este cu totul firească deși ea se manifestă în mijlocul agricultorilor primitivi, pentru care recoltele erau prilejuri de mare veselie și de petreceri prelungite.

Povestea este desigur versiunea poetică a unei tradiții curente care descrie în genealogia lui David încrucșarea cu o femeie de neam străin și anume cu o moabită. O asemenea tradiție nu putea fi transmisă de anonimul autor al povestirii lui Ruth fără a o prezenta pe străbuna lui David ca o femeie de o frumusețe unică și de un caracter nobil și ferm.

Vorbe rabinice
de spirit

OMUL — UN MICROCOSMOS

Rabi Noah din Lechovitz spunea: „Este adevărat ce afirmă înțelepții, că omul e o lume în miniatură. Dacă el însuși se socotește a fi o lume aparte, nu e decît o miniatură de om, dar dacă se consideră că nu e mai mult decît o miniatură, atunci într-adevăr, o lume se află într-insul“.

CARE E CEA MAI BUNĂ
LAUDĂ PENTRU DUMNEZEU

Rabi David din Tolna spunea: „Am cetit undeva, într-o carte, că în ceruri se află un înger cu o mie de guri și că în fiecare gură are o mie de grațuri iar cu toate el cîntă imnuri de slavă lui Dumnezeu. Dar ce folos — adăuga rabi David — dacă acest înger n-are nici măcar o singură pungașă din care să dea cițiva bănuși celor flămînzi?“.

DOUĂ MANIERE DE A FI
DISCRET

Rabi Mordehai Panet ceru odată o danie de la un bogătaşavar. Acesta refuză, pretextînd că face numai filantropie discretă, pentru că, modest fiind, nu vrea să se afle că e darnic.

— Ciudat, răspuse rabinul. Păcatele ce le comiți pe ascuns, oricît cauți să le acoperi, au ajuns la cunoștința publică; pe cînd faptele bune ce pretinzi că le faci discret, despre ele nimeni n-a aflat ceva!

TINERETEA — UN DEFECT
TRECĂTOR

Intr-o vestită comunitate fusese odată ales un rabin renumit prin învătătura sa dar care era privit cu rezervă de unii enoriași pentru motivul că ar fi prea tînr.

— E un defect pe care mă voi strădui, fără nici o îndoială, să-l îndrept pe zi ce trece — spuse rabinul.

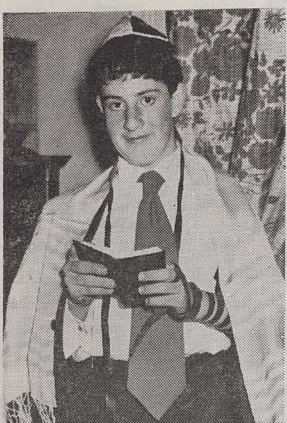
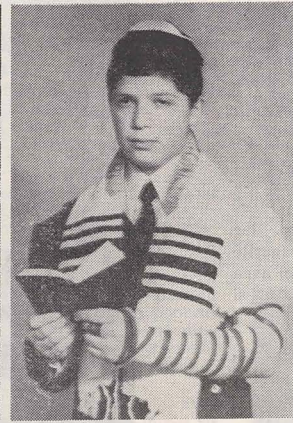
INDEMNUL RĂULUI

— În lupta cu îngerul care te îndeamnă la rău, zise rabi Bunem către elevii săi, să-ți închipui ca pe un criminal care stă cu secura ridicată deasupra capului tău și vrea să-ți-l taie.

— Și dacă nu-mi pot închipui această? întrebă un discipol.

— E o dovadă că fi-l-a tăiat de mult, răspuse rabinul.

AU DEVENIT BAR MITZVA

Adrian Abramovici
ConstanțaDorin Leibovici
BrașovFischer Ernest
Bacău

CENTENARUL INDEPENDENȚEI

Unul din cei 888

O FAMILIE DE EROI. — Veteranul de la 1877 Arthur Ehrlich (primul din stînga), în uniformă de plutonier maior, împreună cu fiii săi Jean, David și Leon, toți ofițeri în rezervă (fotografie din anul 1907).

Din însemnările voluntarului Armand Erdreich

Studentul, în medicină Armand Erdreich, în vîrstă de 21 ani la 1877, a luat parte ca voluntar în războiul independent, fiind membru al ambulanței „Zion” încadrată în Divizia IV sanitară. Această ambulanță, care și-a îndeplinit cu eroism misiunea în întreaga campanie, avea ca șef pe medicul Alexandru Coiciu, fostul luptător pe baricadele Comunei din Paris în 1871, ca subșef pe medicul I. Lebel și ca membri pe studenții în medicină Erdreich, Iastlovici, Vianu, Uziel, Turi, Iarchi, Westfried, Tuchten, Hazan (decedat ca urmare a războiului), farmacistul Șiel și alți cetățeni.

Pentru abnegația de care a dat dovadă pe front, voluntarul Erdreich Armand a fost ridicat la gradul de ofițer și decorat cu mai multe ordine și medalii române și ruse. În rezervă a fost avansat pînă la gradul de maior.

Și-a terminat studiile medicale și specializarea la Paris și în Germania, devenind un renumit medic al Capitalei. Totodată, a desfășurat o bogată activitate obștească în calitate de președinte al societății „Lumina” și vicepreședinte al comunității evreiești.

Este înmormîntat în parcela eroilor din cimitirul Filantropia.

În urmă cu 75 ani, cu ocazia celei de a 25-a aniversări a Războiului Independenței, a publicat în ziarul „Cronica Izraelită” din 30 noiembrie 1902 un fragment din însemnările de pe front, pe care le reproducem.

LUNI 28 NOIEMBRIE 1877

Luni 28 noiembrie 1877. Astăzi noapte n-am dormit bine fiindcă mi-a lipsit obișnuitul acompaniament de salve de tun. Această tăcere m-a pus pe gînduri; din experiența acestei campanii știu că ea este totdeauna premegătoare de surprinderi. Mă sculai deci mai curînd ca de obicei, la orele 5. Afară, întineric. Pămîntul ud de ploaia de noapte. Ies din bordei, ca animalul din vizuină, mă învîrtesc puțin, apoi de invidie, încep să-mi scoal colegii mei din bordei. Presimțirea mea capătă forme. Iubitul nostru șef, doctor Stavrescu este și el mai maternal ca de obicei și îmbrăcat, pîntec, dat, dă tiroaile prin ambulanță. Mă zărește. Îl salut. „Bună dimineață, Erdreich! Se vede că știi că te caut. Lute, i-ați două căruțe; ia-l pe Barasch, Turi și Soloviev. Veți urma regimentul ce pornește întru întărirea liniei rusești pe unde turcii vor face o încercare de ieșire.” În mai puțin de cinci minute eram gata de plecare; merinde am luat o piine, brînză și o sticlută de vin. Am pornit. Drumul e greu, pămîntul desfundat; pe ici-colo trecem pe cîmpii și după două ore am ajuns la poarta unui deal. Aici dădurăm de regimentul la care am fost atașați. Dar ce tablou! Zeci de soldați înhămați la tunuri ca să le urce, căci caii alunecau teribil. Ne înhămarăm și noi și ofițerii și mai cu strîgăte, mai cu umere, tunurile au ajuns sus. S-a făcut ceasuri 12. Stomacul începe să mă someze, dar de unde? Merindele au fost demult consumate. La un colț, zărește cîțiva ofițeri frîgînd ceva care seamăna a cîrnat, dar erau cinci candidați la un singur cîrnat; cer și eu o bucățică și căpătai în proporție de 3 cen-

timetri, cu atît încă se poate înșela un stomac.

Dar nu isprăvisem să îm bucă că sosește în galop căpitanul Rudeanu cu o telegramă pentru Poradim: „A căzut Opanezul” ne strigă și dispăru. De departe se zărește un convoi colosal și cînd se apropie, ce să vezi? Vreo două mii turci, mulți ofițeri, tunuri și steaguri, toți prizonieri; noi scoatem minercile de apă și toastăm pentru gloria patriei. Mergem înainte; la fiecare pas, turcii răniți pe drum, prin șanțuri; ici-colo cite un muscal rănit; abia îi putem pansa și îi trimitem la divizie cu ambulanța. Ceasurile se scurg în înaintare și pansament; lăta începe a insera, mai rămînem cu cîțiva răniți turci pe dealuri și în fortul Opanezului și așteptăm ordine. De sus se vede Plevna mult dorită. Soldații noștri înșirați în stradă își gătesc mîncarea; ce vesele sînt focurile sub gamele și noroiul din stradă parcă e frumos că doar l-am cucerit cu atîtea nevoi! E întineric pe cer și luminile din oraș ne zîmbesc; Am uitat foamea că doar ne hrănim cu bucurie. Deodată Opanezul începe să se clatine și cerul se îmbracă într-o manta de sînge; un buibuit de mii de guri de tunuri străbate văzduhul. Ce o fi? Baraschi crede că Suliman-pașa și-a făcut apariția pe partea opusă ca să ne strice cheful. În sfîrșit primim ordin de a intra în oraș. Aproape ne rostogolim de pe deal împinși de entuziasm și de foame. Aici aflăm că teribila detunătură ce auzirăm a provenit de la ierbariile și munițiile turcești rămase în Plevna, cărora li s-a dat foc spre a le distruge. În drum întîlnim pe domnul colonel Fălcoianu, care la întrebarea noastră ne indică o casă unde putem noaptea și mîncă ceva. Lute urcăm la primul etaj unde găsim urmele unei cine: sos de ciulama și castraveți acri. Într-o clipă totul fu consumat. Pentru fericirea noastră găsirăm vin în abundență, vin roș și natural; cit am băut n-aș putea spune, căci operația constînd din băut și cîntece patriotice a durat de la orele 10 seara pînă acum la două dimineața, cînd ne culcăm. E o odaie mare, cu un pat de cazarmă. Sintem culcați vreo 20 înși...

Încerc să adorm, dar nu pot, căci iarăși nu se aud salve de tunuri, care de trei luni mă adormeau. Fac reflecție asupra evenimentului zilei. Osman pașa a predat sabia unui colonel român. Ce mîndru sînt! Mîine mă voi plimba prin năpraznică Plevnă căreia i-am făcut atîta curte. De voi avea ce mîncă, mîine, nu știu, dar de un lucru sînt sigur, mi s-a spus că sînt sute de răniți turci în Plevna pe care va trebui să-i îngrijim. Dar ce-mi pasă. Plevna e cucerită, steagurile noastre încărcate de glorie, și eu voi avea ce spune nepoților, tot ce am văzut și pătîit.

ALEEA EROILOR din cimitirul Filantropia al Comunității evreilor din București.

În multe familii evreiești din România s-a perpetuat pînă în zilele noastre o tradiție legată de războiul pentru neatinare. Este evocată, îndeobște, figura unui tată, a unui bunic sau străbunic, participînd la conflagrația ce avea să dăruiască istoriei nume aureolate de eroismul armatelor române, ca Rahova, Grivița, Plevna. Povestirile înaintașilor sînt reînviat pe un ton în care o anunită duioșie romantică, firească prin călătorirea timpului, se împletește cu un sentiment de mersu proaspăt mîndrie. Este o mesurătoare afectivă și patriotică, reactualizată de aniversarea unui secol de la evenimentele care au adus — prin jefite grele, acceptate cu demnitate și vitejie — împlinirea marelui vis al independenței țării.

Am avut prilejul să întîlnesc un om care, deși în preajma senectuții, vorbește și astăzi, cu un cult adolescențin al gîndurilor și actelor înalte, despre faptele de arme ale „bătrînului” său în înfruntarea cu turcii și despre climatul spiritual care a generat, în epocă, în rîndul populației evreiești puternice aspirații spre o emancipare corespunzătoare descătușării României de sub dominația străină. Dl. Alexandru Stîlter păstrează nu numai amintirea vie a celor ascultare odinioară în casa părintească; el are și un spirit ascuțit de cronicar, a parcurs cu pastune documente ale acestei perioade dinamice și poate reproduce cu fidelitate citate din vechile texte evreiești în care generația de atunci a găsit un puternic stimulent pentru a se alătura cauzei unei României de sine stătătoare. Și, după toate, dar nicidecum pentru că ar avea pentru el o importanță secundară, menționează că se trage dintr-unul din cei 888 de combatanți evrei cărora, în 1879, li s-a acordat în bloc cetățenia română. Împrejurările acelor ani îi apar într-o logică conexiune. Îmi spune:

„Trebuie să ne gîndim și la deceniile care au precedat războiul, mai ales la involburatul an 1848. Acesta a avut un răsunet adînc în populația evreiască, pentru care Proclamația de la Islaz a cerut drepturi egale. Mai tîrziu, unul din capii revoluției a declarat: „De la 1846 cunosc patriotismul arător al evreilor, i-am văzut la lucru lupînd bărbătește alături cu noi pentru a apăra libertățile și drepturile noastre”. Actul istoric al Unirii Principatelor și domnia lui Cuza-Vodă a dat evreilor noi nădejdi în mai bine. Iată, am notate cuvintele deosebit de mișcătoare cu care domnitorul a răspuns unei delegații evreiești ce venise să-i adreseze urări de anul nou 1864: „În 1864 israeliții români vor avea a se felicita de mai multe drepturi... Pretutindeni unde am fost, v-am iubit și n-am făcut nici o deosebire de religie”. Și, atunci, puteau oare lipsi evreii de la marea elan care

cuprinsese țara în 1877, cînd zări noi se deschideau înaintea ei? Și cînd istoria cerea întregii suflări de mealeagurile românești o încordare neobișnuită, pînă și sacrificiul tineretului pe cîmpul de luptă...Nu, evreii nu puteau lipsi de la aceste nobile îndatoriri.

De altfel, însăși învățătura noastră nu ne-ar fi îngăduit să stăm deoparte. E scris în una din cărțile lui Moșe: „Cum, frații voștri să meargă în bătălie și voi să rămîneți acasă?”. Iar profetul Ieremih nu a dat o povață care pentru noi a devenit lege: „Căutați binele statului unde v-am condus; căci binele nostru stă în binele lui”. A fost, așadar, cit se poate de normală alăturarea evreimii de luptă pentru o Românie liberă”.

V-ați putea referi și la contribuția înaintașului dv.?” — l-am întrebat pe interlocutorul meu.

„Bunicul meu dinspre mamă a fost unul din mii de evrei care au luat parte la bătălii și s-a bucurat de toată cinstirea pentru curajul cu care a fost gata să-și dea viața. Mulți evrei și-au și dat-o. Cum spune doctorul Adolphe Stern în memoriile sale: „Cu singele ostașilor, din care a răsărit neatinarea țării, s-a înfrățit pe veci singele copiilor noștri!”. Bunicul meu — care deși rănit a supraviețuit războiului și a trăit pînă la adînci bătrîneți — îmi povestea că a luat parte la cucerirea Plevnei. La văzut căzînd eroic pe bravul căpitan Valter Mărcineanu, iar apoi, sub comanda locotenentului Mauriciu Brociner, a ajuns pe înălțimea de unde se vedeau bine cele două redute ale dușmanului. A fost rănit în înureșul asaltului final. Întimplarea a făcut să fie îngrijit, înainte de a fi internat în spitalul din Turnu Măgurele, de ambulanța Zion, formație sanitară creată și echipată de organizația evreiască „Înfrățirea”, din fondurile strînse numai în cîteva zile de la populație. Ambulanța și-a trimis medicii și personalul auxiliar — format din studenți ai anilor superiori de facultate — pînă în liniile de foc de la Plevna și Vidin, de unde a evacuat numeroși răniți, după ce le-a dat primele ajutoare, salvîndu-le viața. Generalul Anghelescu, comandantul diviziei căreia îi fusese repartizată Ambulanța Zion, spunea mai tîrziu într-o adresă: „...Devotamentul, interesul frățesc și serviciile pe care Ambulanța Zion ne-a făcut în toată durata acestei campanii vor rămîne un suvenir neșters în inimile noastre”. Textul din care v-am citit aceste cuvinte l-am găsit printre hîrtiile bunicului meu, alături de diploma de decorare și de decretul prin care a primit cetățenia română odată cu alții 887 de camarazi evrei de arme”.

„Mă bucur mult, domnule Stîlter, că mi-ați împărtășit din amintirile și cunoștințele dv.”

I. MIRCHIN

Aimé Pallière: un nume care pentru evreii francezi dinaintea celui de al doilea război mondial a reprezentat „cea mai extraordinară aventură religioasă a secolului”. Un nume care merită smuls uitării.

Născut în jurul anilor 1875 la Lyon, dintr-o familie catolică evlavioasă, Aimé Pallière, ar fi putut duce o existență confortabilă urmînd calea trasată de mama sa, pe care o adora, și care ar fi vrut să-l vadă preot. Dar cursul vieții sale a fost altul. Interesat de toate problemele religioase, într-o seară de toamnă, avea 17 ani pe atunci, a avut curiozitatea să intre într-o sinagogă din Lyon. Nimerise tocmai la rugăciunea de Neila, de Yom Kipur. Îl izbi mulțimea de credincioși înfășurați în talet, mulți dintre ei purtînd — conform tradiției — veșmintul alb din urmă, toți cîntînd și psalmodiind rugăciunile de Neila. Viziunea aceasta a poporului în rugă, raportată la amintirea imaginilor biblice, pe care le admirase, copil fiind, în Biblia ilustrată a lui Gustave Doré, i-au produs un puternic șoc. Prima conștiință s-a manifestat prin dorința sa de a învăța ebraica, spre a putea citi în original Psalmii și Profetii. Turburat de noile sale descoperiri, nemulțumit de anumite doctrine ce le profesau maestrșii și duhovnicii săi spirituali, el oscila între momente de intensă evlavie catolică și tot atîtea indoieli.

Meditînd la învățămintele Tanahului, care i-au permis să se perfecționeze în cunoașterea limbii ebraice, s-a gîndit să se îndrepte spre iudaism. A avut norocul să bată la poarta adecvată. În timpul unei vacanțe petrecute la Nisa, începuse a frecventa sinagoga din localitate. Hazzanul acesteia, un drept credincios plin de demnitate, cu care tînarul Aimé Pallière s-a împrietenit, l-a inițiat în viața familială evreiască și riturile sale. Impresia fu dintre cele mai adînci. Decanul de vîrstă al comunității l-a sfătuit să ia legătura cu unul din rabinii celebri ai epocii și anume cu Elie Benamozeg, savantul cabalist din Livorno, către care l-a și recomandat. De Roș Hasana Pallière plecă la Livorno. Comunitatea evreiască l-a primit cu brațele deschise, pe rabin însă nu l-a putut întîlni, fiind bolnav. După cîțva timp între cei doi se stabiliră trainice legături de corespondență.

Sosise oare momentul pentru Pallière de a se converti la iudaism, chiar cu riscul de a o mîhni pe adorata sa mamă? Benamozeg nu era de această părere. El îi împărtășii tînarului doctrina talmudică după care legile iudaice nu sînt obligatorii decît pentru poporul lui Israel, popor-preot, ceilalți fiind numai ținuți să respecte alianța încheiată de Dumnezeu cu umanitatea în persoana lui Noe. „Să fii deci noahist” l-a sfătuit eruditul rabin, îndemîndu-l „să pună în armonie obligația filială și cea religioasă”. Astfel Elie Benamozeg făcea legătura între particularism și universalism, ambele inseparabile în tradiția iudaică. Îl lăsa chiar să înțeleagă pe tînarul său corespondent creștin că noah-ismul nu-l împiedica să rămînă atașat religiei sale.

Pallière era însă nemulțumit de această soluție intermediară, care făcea din el fidelul unei credințe cu un singur adept efectiv, cu toate că maestrul l-o prezenta ca una la care ar putea să adere întreaga umanitate. În plus nu-și putea imagina o religie fără deservenți și fără practici religioase precise. Nu înțelegea să părăsească biserica catolică decît pentru adevăratul iudaism. Într-un timp, continua să-și îmbogățească cunoștințele în iudaism studiînd cărțile de comentarii tradiționale.

Pradă acestei frămîntări, Aimé Pallière se hotărî să întreprindă o nouă călătorie în Italia, pentru a-l reîntîlni pe Benamozeg. Acesta din urmă își menținu părerile exprimate anterior, sfătuiindu-l să se limiteze la „noah-ism” fără a exclude eventualitatea ca mai tîrziu, să treacă la iudaism. De fapt Benamozeg nutrea speranța că „noah-ismul” inițiat de Pallière se va răspîndi, acesta putînd să servească mai bine religia iudaică din afară decît dinăuntru.

După moartea lui Elie Benamozeg, în 1900, Pallière a devenit colaborator permanent al ziarului *l'Univers israelite* în care a publicat o serie de articole asupra lui Benamozeg și a doctrinei sale. Din 1905 s-a ocupat cu redactarea definitivă a unui manuscris lăsat de maestrul, „Israel și umanitatea” pe care l-a publicat în 1911. Era în același timp preocupat de ideea de „noahism” dîndu-și seama că aceasta reprezenta mai puțin o religie

„Cea mai extraordinară

aventură religioasă

a secolului...”

CAZUL AIMÉ PALLIÈRE

„cît o stare morală, desigur religioasă, dar nicidecum confesională”.

În noaptea de Yom Kipur a lunii octombrie 1908, — coincidență curioasă — mama lui Pallière s-a stins din viață. Odată cu aceasta a dispărut și ultimul obstacol sentimental care-l împiedicase pe Aimé Pallière să se depărteze față de biserica catolică. Dar care era calea ce trebuia s-o urmeze? Să se conducă după recomandările lui Benamozeg sau să treacă la iudaism? În afară de Șef rabinul Franței, Alfred Levy care cu cîțiva ani înainte își spusese părerea, Pallière a mai consultat alți trei rabinii: pe marele rabin Samuele Colombo, succesorul lui Benamozeg la Livorno, pe marele rabin Askenazy al Ierusalimului și pe rabinul Jacob din Dortmund. În unanimitate aceștia i-au recomandat să se conformeze sfaturilor lui Benamozeg și să rămînă credincios noahismului. Șef rabinul Ierusalimului sublinia în răspunsul său că în această calitate ar putea să participe la slujbele sinagogale practicînd riturile iudaice „ca manifestarea unei pietăți personale, peste limitele impuse și nu ca precepte obligatorii”. Rabinul din Dortmund i-a recomandat să „aprofundeze adevărurile iudaismului... și să predice cu pana și vorba, ca scriitor și orator liber”. „Invers de cum a procedat sfîntul Paul”. Cu alte cuvinte în loc de a predica ca sfîntul Paul abolirea legii iudaice, Pallière urma să predice evreilor credința în această lege fără ca el, ca neevreu, să fie obligat să li se supună. Pallière trebuia să aibă rolul unui martor; natura acestui rol urmărea a se preciza cu timpul, în funcție de circumstanțe.

„În fața lui Israel, despre care în copilăria mea, am avut o primă viziune, atît de neașteptată” va scrie Pallière mai tîrziu „am fost chemat să confirm eu, străin din naștere, valoarea permanentă a patrimoniului său religios, obligația ce o au evreii de a-i rămîne statornic credincioși. Eram chemat a semnala păcatul ce-l comit față de Dumnezeu, față de poporul lui și față de umanitate, cei care prin ignoranță voită, prin indiferența culpabilă sau prin lășă renunțare, dezertează de la postul de onoare ce le-a fost încredințat”.

Pallière se puse pe lucru. La început continuă colaborarea sa la *l'Univers israelite*, scriînd articole și pentru alte reviste evreiești. Mai tîrziu a publicat, sub formă unei istorisiri autobiografice, „Sanctuarul necunoscut” (cu o prefață de Edmond Fleg) în care descrie evoluția sa religioasă. Subtitlul cărții era „Conversiunea mea la iudaism”. Mulți cititori nu au prea înțeles că expresia „conversiune” era pusă între ghilimele. Sosit la Paris în 1916. Este solicitat de către două organizații evreiești să se ocupe de tîneret: prima o asociație de instruire religioasă „Sema Israel”. Aci a ținut o serie de conferințe, în fiecare duminică dimineață. Tot pentru aceasta a mai întocmit și un referat „Hillel sau iudaismul”.

Vidal Modiano, mai tîrziu președinte al CRIF-ului i-a făcut legătura cu o grupare care tocmai înființa „Uniunea universală a tîneretului iudaic” (U.U.J.J.). Asociația edita o revistă lunară „Șalom” de o calitate deosebită. Animatorii acestei mișcări erau nereligioși, dar cu credință în unitatea și existența poporului iudaic. Aimé Pallière, religios și mistic, de origine neevreu, a fost desemnat de ei președinte al acestei asociații.

Începînd din anul 1922 Pallière a avut posibilitatea să-și expună ideile într-o sinagogă din Paris. Încă din anii 1907 și 1908 fondatorii comunității liberale franceze i-au solicitat colaborarea perma-

nentă. Dar în acea perioadă Pallière nu lua în considerare iudaismul decît în forma sa strict tradițională, nefiind de acord cu reformismul. În 1922, nou președinte al Uniunii liberale israelite i-a reînnoit oferta, asigurîndu-l în același timp că se va bucura de toată libertatea de exprimare. De astă dată Pallière a acceptat. Sinagoga din strada Copernic i-a permis să-și îndeplinească misiunea cu care se simțea investit. A devenit astfel al doilea predicator al acestei sinagogi, alături de rabinul Louis Germain Levy și aceasta pînă la războiul din 1939.

Cei ce l-au cunoscut și au supraviețuit acelei epoci și-l amintesc pe Pallière care își avea locul rezervat alături de rabin și ofițiant. Figură ascetică, îmbrăcat în negru, cu talit pe umeri. Lua cuvîntul deseori: într-o limbă perfectă și în termeni ce aveau ecou profund în spiritul și sufletul auditoriului, vorbea despre îndatoririle ce incumbă evreului atașat de moștenirea sa spirituală.

În serile de sîmbătă a introdus ore de meditație; Havdala era precedată de cîntece tradiționale, întrerupte de rugăciuni, de studiu și de meditație.

Momentul culminant al anului o constituia predica ce o ținea de fiecare dată la rugăciunea de Neila, de Yom Kipur. În acest fel el marca o aniversare și anume era și ziua cînd în sinagoga din Lyon a avut revelația iudaismului viu. Avea accente vibrante, grație cărora îi făcea și pe cei mai indiferenți să simtă marea această ore unice a anului evreiesc.

În timpul celui de al doilea război mondial, cu sănătatea subrezită, s-a refugiat în zona liberă. Mult timp a locuit la Lyon, unde s-a alăturat unui grup de intelectuali evrei, care în haosul prezentului căutau să-și regăsească patrimoniul lor spiritual și împreună cu alți intelectuali, creștini, să puie bazele prieteniei iudeo-creștine. Bolnav, a cucerat diferite orașe din sud, scîpînd astfel de Gestapo, care îl urmărea, considerîndu-l evreu.

După eliberare a rămas în sud, bolnav și îndurînd lipsuri, ajutat doar de cîțiva prieteni. La sîrbătorile din 1948 a asistat la serviciul religios și a pronunțat pentru ultima oară predica de Neila. Din corespondența sa, provenind din nenumeratele orașe din sud, reiese că ducea o viață grea. Considerații asupra vieții materiale erau întrerupte de considerații spirituale: erau apeluri către comunitatea evreiască liberală să-și armonizeze practicile cu iudaismul tradițional.

Aici intervine o nouă întorsătură surprinzătoare în existența sa frămîntată. O mînăstire din Var i-a oferit găzduire. În luna noiembrie a anului 1949, a trimis la cererea lui „Editions de Minuit” manuscrisul volumului său „Sanctuarul necunoscut” spre a fi reeditat. Anumite pasagi au suferit modificări și adăugiri făcute de mina autorului, care ar da de bănuț că în evoluția sa religioasă ar fi intervenit o schimbare. A murit o lună mai tîrziu, într-o dimineață de Săbat, în ajunul Crăciunului. A fost înmormîntat de călugării din Premontré, în cimitirul și după ritul catolic. Cîteva zile mai tîrziu prietenul și confidentul său Roger Rebstock, administratorul sinagogilor din regiune, care în timpul ultimului Yom Kipur a stat alături de Pallière, spunînd împreună rugăciunile și ținînd postul, a venit să spuie Kadiș la mormîntul lui.

Sfîrșitul acesta neașteptat a surprins desigur pe cei ce l-au apreciat și iubit. Rabinii care l-au înțeles și care i-au urmărit activitatea de o jumătate de secol, i-au adus însă un omagiu public postum. Astfel, marele rabin Maurice Liber, director al seminarului israelit, care la timpul său a publicat în colaborare cu Aimé Pallière „Cartea Șabatului” a participat în sinagoga din strada Copernic, la o ceremonie religioasă în memoria lui Pallière. Marele rabin Deutsch din Strassbourg a pronunțat un elogiu de la amvon.

În luna iunie a anului 1975 — cu ocazia unei ceremonii la care au asistat personalități de vază civile și religioase — d. Roger Rebstock a remis Muzeului biblic Chagall din Nisa o colecție de documente privind viața și activitatea lui Aimé Pallière, acest frămîntat căutător al lui Dumnezeu și sincer prieten al lui Israel.

Sufletul Torei

(Urmare din pag. 1-a)

de către un nou cărturar, care le va integra într-un nou trup. Textul fidel și sufletul Sefer-Torei este ca sufletul oamenilor, adică etern.

Opțiunea fundamentală iudaică în ce privește Legea este de a accepta textul Torei ad literam și de a vedea în această literă lăcașul permanent și strălucitor al Legii.

Acest text mobilează universul iudaic într-un mod atît de tangibil încît în timp și spațiu evreul îl întîlnește în permanență. Casa, cadrul intim al existenței sale, are la intrare mezuza, un mic pergament pe care sînt transcrise două pasaje din Toră (Deut. 6, 4—8 și 11, 13—21). Evreul își îmbracă filactere, pe care și le atașează pe frunte și pe brațul stîng filactere care de asemenea conțin două extrase din Toră (Deut. 6, 4—8 și 11, 13—21). Ziua începe prin recitarea rugăciunii Șema (Deut. 6, 4—8 și 11, 13—21); Num. 15, 37—41) și sfîrșește tot cu ea. Această rugăciune marchează nu numai limitele zilei iudaice, ci și acele ale existenței iudaice în întregime ei: este primul cuvînt pe care copilul evreu învață să-l pronunțe; este ultimul pe buzele muribundului. Textul integral al Torei este citit în sinagogă într-un ciclu anual regulat, luni, joi, de Șabat și în zilele de sîrbătoare. Nașterile, circumciziile, bar mițot, căsătoriile, înmormîntările sînt ocazii de a chema la Toră, unde, în principiu cei chemați citeșc pericopa săptămîinii sau, dacă nu sînt atît de învățați pentru a o citi, ascultă lectura, care le e destinată în mod special.

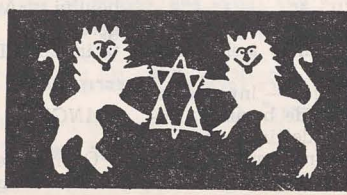
Axa liturgică, textul Torei constituie baza irevocabilă a oricărei gîndiri iudaice autentice. Este remarcabil faptul să legea orală — totalitatea tradițiilor rabinice din domeniul juridic, doctrinar și filozofic — este atribuită în bloc lui Moșe, la fel ca și Legea scrisă, Pentateuhul. Faptul că această lege orală a fost în cele din urmă inclusă în Talmud este considerat un accident impus de vicisitudinile istorice, care nu îi afectează cu nimic caracterul oral. În gîndirea iudaică, noțiunea de lege orală nu înseamnă altceva decît forța vitală a legii scrise. Altundeva, litera și cuvîntul se combat, se exclude sau în cel mai bun caz se completează. În iudaism este sinteză organică într-un tot indivisibil. Fiecare literă conține forța cuvîntului. Fiecare cuvînt conține literă. Această concepție a creat un domeniu cu totul original, în care nici un evreu nu potîrînde și nu iese fără a avea senzația de a descoperi sau de a pierde un cămin: domeniul studiului. Despuiați acest cuvînt de orice urmă de intelectualism, de orice aristocrație; dați-i o tonalitate afectivă și populară; imaginați-vă o universitate a obligațiilor — și veți simți un iz din ceea ce simte credinciosul nostru atunci cînd se duce într-una din nenumeratele școli, mari sau mici, sau pur și simplu cu cîțiva prieteni sau singur, ca să studieze Toră. El face, astfel, veșnic ucenicia existenței sale semi-profetice, a istoriei sale atît de indisolubilă literală ca și Toră pe care o studiază.

Dar și mai remarcabil este faptul că însăși mistică iudaică s-a dezvoltat din textul Torei. Dacă există o trăsătură specifică a misticei, ea e aceea că depășește litera, cuvîntul, vorbirea, pentru a atinge ineffabilul. „Lucrurile care nu se pot spune” sînt prețioase pentru un suflet mistic. Or, mistică iudaică se deosebește prin aceea că se hrănește chiar din cuvînt. Zoharul este un comentariu al Torei. Un comentariu al fiecărui cuvînt, al fiecărei litere, al fiecărui semn, dar care pătrunde în profunzimi de intensă și luminoasă spiritualitate și care se înalță la apropierea de D-zeu. În secolul al XVIII-lea, iudaismul European orientale era pe cale să se scindeze în două: Mitnagdim — raționaliști și noi adepți ai misticei hasidismului. Dar orice s-ar fi întîmplat, coeziunea spirituală a poporului era menținută de un lucru; de faptul că Talmudul și Zoharul, cărțile de bază ale ambelor curente, sînt amîndouă comentarii ale textelor Torei.

CĂSĂTORII

Familie Hermelin Wolf, Schwartz Mișu și Bitman din Galați au plăceră a anunța căsătoria copiilor lor:

Subing. ADA HERMELIN
cu ing. ADOLF SCHWARTZ
Ing. ROZICA HERMELIN
cu ing. LIVIU BITMAN

stiri

EXPOZIȚIE

La Montreal a fost prezentată o expoziție de instrumente muzicale biblice. Exponatele aparțin muzeului muzical din Haifa. Muzeul de artă din Montreal a găzduit expoziția, prima de acest gen pe continentul american.

SEMINAR

La universitatea ebraică din Ierusalim a fost organizat un seminar privind istoria și tradițiile iudaismului, psihologia, sociologia etc.

TEATRU

„Șalom alehem, Columb!“ — este titlul unei comedii muzicale prezentată de ansamblul de teatru iudeu al Uniunii actorilor evrei din S.U.A. Realizat spre a se sărbători aniversarea centenarului teatrului iudeu, spectacolul are la bază elemente ale operei lui Șalom Alehem. Piesa descrie în felul ei greutățile imigrației în America a evreilor din țările Europei răsăritene la începutul veacului, tradițiile cu care au venit din țările lor de baștină.

ISTORIE

De când există funcția de rabin al comunității? Acestei întrebări încearcă să-i răspundă lucrarea istoricului israelian Mordehai Breuer. Conform cercetărilor sale, această funcție datează din secolul XI și își are originea în obștea din Renania de nord, de unde a fost preluată de colectivitățile din nordul Franței și apoi extinsă. Cele peste 200 de documente, citate literare și eseuri trasează istoria unei instituții și nu a unor personalități rabine, deși sînt citate nume de erudiți care au ilustrat viața comunităților. Între altele se menționează că în Evul Mediu rabin al comunității era considerat acela care conducea o ieșivă; de regulă, rabinul nu preda la mai mult de 10 studenți într-o serie. Delimitarea funcției rabinului de a cantorului nu era precizată. Încă în secolul XV se obișnuia ca un rabin să îndeplinească și această funcție. Diploma de rabin s-a introdus abia în a doua jumătate a secolului XIV. Acestea sînt doar câteva din temele care formează sarmul cărții intitulată „Rabinatul în Germania în perioada Evului Mediu“.

MANUSCRISE

Biblioteca publică a Universității din Geneva posedă o interesantă colecție de manuscrise iudaice: tratate

religioase, lucrări științifice, filozofice. Unele din acestea datează din secolul XIII. Între altele se află un manuscris Tanah realizat în secolul XV. Textul este scris pe două coloane iar pe margine sînt făcute adnotații. Acest exemplar face parte din colecția cunoscutei familii de cărturari Pinto din Italia.

MONUMENT

Central Synagogue, lăcașul de rugăciune al Congregației reformate din Manhattan a fost declarată monument istoric. Clădirea în stil maur, construită în 1872, este cea mai veche sinagogă din New York care a funcționat continuu de la inaugurarea ei. În cadrul unei festivități, a fost așezată o placă comemorativă pe zidurile sinagogii. Congregația numără 1 025 membri.

DISTINCȚII

Primarul orașului Frankfurt pe Main a transmis familiei Käthe și Robert Sckönherr, decorația pe care le-a acordat-o președintele R.F.G. în semn de prețuire a faptului că, în perioada nazismului au ajutat pe concetățenii lor evrei persecutați. Pentru aceleași motive a fost decorată și d-na Karin Särdermann din Köln.

Institutul Yad Vașem a acordat, la rîndul său, „Medalia celor drepte“ poliștului belgian René Ransquien care în perioada celui de al doilea război mondial a ajutat pe concetățenii săi evrei procurînd unora alimente și acte de identitate, pe alții găzduindu-i în locuința sa spre a-i feri de Gestapo.

REVOCARÉ

Departamentul Justiției a cerut Curții Federale a S.U.A. să revocé cetățenia lui Frank Walus, născut în Germania, deoarece a ascuns faptul că a făcut parte din Gestapo. Walus este acuzat de crime de război. Simon Wiesenthal, conducătorul Centrului de documentare de la Geneva a furnizat autorităților americane date privind atrocitățile la care a luat parte Walus în perioada ocupației naziste a Poloniei.

TALMUD

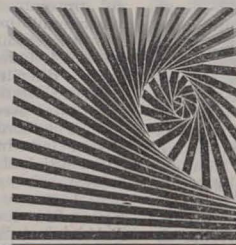
Agadat Israel, secția americană, a editat trei tratate din Talmud — Beita, Roș Hašana, Tanit — într-un volum format de buzunar. Lucrarea este destinată cursanților școlilor talmudice care studiază Ghemara.

HĂRȚI

O parte a colecției de hărți rare privind Țara Sfîntă, jurnale și cărți de călătorie, donată anul trecut Universității ebraice din Ierusalim a format obiectul expoziției intitulată „De la capătul pămîntului la Țara Sfîntă“. Din cele peste 3 000 de piese ale colecției au fost selecționate 90 de hărți și 12 jurnale de călătorie. Unele exponate datează din primele zile ale tiparului și au o deosebită valoare științifică și cartografică.

FUZIUNE

„Idișe Presse“, săptămînal înființat în 1929 la Rio de Janeiro a fuzionat cu „Der Naie Moment“, publicație trisăptămînală din Sao Paulo. Noua revistă evreiască din Brazilia va apărea săptămînal păstrînd titlatura „Idișe Presse“. Ediția pentru Sao Paulo va purta totuși și titlul „Der Naie Moment“. Redacția va fi la Rio de Janeiro.

COMEMORARE

La Londra a avut loc ceremonia de comemorare a douăzeci de ani de la încetarea din viață a scriitorului Șalom Aș. Au participat membrii ai familiei scriitorului. Un număr special al revistei „Idișkeit“ a fost consacrat vieții și operei literare a lui Șalom Aș.

DEMASCARE

Centrul de documentare de la Geneva condus de Simon Wiesenthal a demascat un nou criminal de război. Este vorba de Klement Druschke, locuind în prezent la Heidelberg în R.F.G., unde conduce un restaurant. Acesta a fost în 1942 șef al Gestapoului din Jesenice (Jugoslavia). Druschke a inițiat deportarea citorva sute de locuitori în lagăre de concentrare; foarte puțini au supraviețuit. El este, de asemenea, responsabil de exterminarea a 45 de ostateci. Un martor ocular care a venit la locul masacrului imediat după încetarea împuscăturilor a declarat că l-a văzut pe Druschke stînd cu pistolul în mînă în fața celor executați. Șeful Gestapo-ului a împușcat un tânăr iugoslav, în vîrstă de 16 ani, chiar în ajunul încetării războiului. Autoritățile vest germane au deschis o anchetă în cazul Druschke.

MANGER

O nouă ediție a lucrării lui Iție Manger „Cartea ra-

ului“ a apărut recent la Tel Aviv. Cartea s-a numit, inițial, „Minunata descriere a vieții lui Șmil Aba Averbuch“. Prima ediție a acestei cărți s-a tipărit la Varșovia în anul 1939, în pragul celui de al II-lea război mondial. Lucrarea a fost cunoscută însă înainte pentru că fusese tipărită în foileton în ziarul „Volkszeitung“, iar varșovian în limba idiș. S-a remarcat că această lucrare în proză păstrează toate particularitățile poetice caracteristice operei lui Manger. „Cartea raiului“ a fost tradusă în mai multe limbi. La editura „Criterion“ se pregătește în prezent o ediție a acestei cărți în limba română. Traducerea aparține lui Iosif H. Andronic.

CATEDRA

La „Jews'College“ din Londra va lua ființă o nouă catedră de studii biblice. Aceasta va fi denumită „Catedra Sir Israel Brodie“, după numele fostului Șef rabin al Angliei.

Se anunță, de asemenea, că profesorul Menahem Mansoor, șeful departamentului de studii ebraice și semitice de la Universitatea din Visconsin, a fost invitat la Oxford Centre să predea cursuri post-universitare de ebraică. Profesorul Mansoor a inițiat o lucrare de mare amploare, cu ajutorul computerilor, în domeniul iudaic. Prima parte a proiectului său constă în elaborarea unei bibliografii a articolelor cu tematică evreiască, publicate în secolul nostru în periodicele de diverse limbi. Dealtfel, la Oxford Centre sînt în curs de indexare articolele publicate în periodice ebraice în Europa și Israel în primele decenii ale acestui secol. Profesorul Mansoor dorește să coordoneze programele celor două instituții.

DECES

La Rio de Janeiro a încetat din viață Șabatai Karakușanski, cel mai vechi ziarist evreu din Brazilia. El este, de asemenea, autorul primei cărți în limba idiș tipărită în această țară (în anul 1925). În 1927 Karakușanski a înființat la Rio „Idișe Volkszeitung“, primul ziar idiș din Brazilia. „Idișe Volkszeitung“ a apărut cu regularitate pînă în anul 1941, cînd regimul de pe acea vreme a suspendat toate publicațiile în limbi străine ce apăreau în Brazilia.

CURS

Un curs de limba ebraică și de cultura iudaică a fost înființat la secția de științe umaniste a Universității din Canada. Catedra, condusă de prof. dr. Heszul Klepfisz are secții pentru începători și avansați.

Și la Prahan College din Melbourne (Australia) s-a înființat o catedră de studii

iudaice. Sînt programate cursuri de limba ebraică și idiș, de istoria și literatura evreiască, de literatura evreiască în limba engleză.

EXPOZIȚIE

O variată colecție de obiecte de cult din argint, de cărți religioase, desene și picturi cu tematică evreiască a format obiectul celei de a două ediții a expoziției pe care o organizează Glasgow Hillel Commity. Găzduită în holul sinagogii Giffrock, expoziția s-a bucurat de o bună primire din partea publicului. Cu prilejul actualei ediții s-a organizat și un concurs de desene executate de copii, desene inspirate din tematica expoziției.

DIALOG

„H. I. Cargs în conversație cu Elje Wiesel“ este titlul cărții recent apărută la New York. Harry Cargs, scriitor, reproduce conversațiile pe care le-a purtat cu Wiesel timp de mai multe luni. Temele abordate au fost deosebit de interesante și literaturii și s-au referit la părerea lui Wiesel despre Auschwitz și, în general, despre perioada holocaustului.

PREMIU

Premiul anual pentru cea mai bună realizare jurnalistică, înființat recent la Paris va fi denumit „Premiul Theodor Wolff“. Născut în anul 1868 la Berlin, Theodor Wolff a fost ani îndelungați redactor șef la Berliner Tageblatt. Articolele sale de fond erau comentate și răs-pindite în multe țări. În 1933, după venirea hitleriștilor la putere, Wolf s-a refugiat la Paris unde a editat „Pariser Tageblatt“. În timpul ocupației a fost arestat și internat în lagărul de la Sachsenhausen.

Revista „Stern“ din Hamburg a inițiat și ea trei premii anuale pentru cele mai bune reportaje. În semn de omagiu pentru cel ce a fost denumit „reporterul frenetic“. Egon Erwin Kisch, premiul va purta numele său. Egon Erwin Kisch s-a născut la Praga în 1885 și a încetat din viață în 1848. Printre lucrările sale literare se află și povestirea despre căutarea Golem-ului în podul vechii sinagogi din Praga.

Cu prilejul decernării premiului Harold H. Wingate atribuit pe anul în curs rabinului Lionel Blue, președintele Consiliului de conducere al revistei londoneze Jewish Chronicle a anunțat înființarea a două noi premii anuale pentru lucrări cu tematică evreiască. Unul este destinat scrierilor beletristice — poezie sau proză, al doilea unei lucrări științifice.

איך דער יידישער וועלט

א מדרש-אנטאלאגיע

דער פארויזער קאלאג, "ספר" האט פארעפנט- לעכט צוויי ווערק אונטערן טיטל, "דברי חכמינו זיל", א קליינע אנטאלאגיע פון מדרשים אי- בערעזעט אין נאציאנאליש און איינגעטייט אין רובריקן ווי למשל: בסחון אין גאס; די פראכט פונעם בית-המקדש; כיבוד אב ואם; הא"ט בכבוד א' ע באשעפנישן פון גאס. די טעקסטן זענען באגלייט מיט אילוסטראציעס.

150 יאר זינט ווינער שיל

מיט דער געגעהייס פון 150 יאר זינטן גרינדן די ווינער שיל איז ארויסגעגעבן גע- ווארן אן אפאשיאל-בוד געווידעטע דער גע- שיכטע פון דעם מקום-קדוש. דער באגד אנט- האלט באגריינגען מצד דעם פרעזידענט פון דער מלוכה, פון ווינער בירגערמייסטער און פון אנדערע פערזענלעכקייטן. כמעט ווערן אויך דערמאנט וועגן די פערזענלעכקייטן, וועלכע דאן במשך די 150 יאר באוואוסט די דאזיקע גרויסע שיל. מיר דערמאנען אז פארוואס דע- צעמבער האט די עסטרייכישע פאסטאדמיני- סטראציע ארויסגעגעבן אפאשיאלע פאסט-מאר- קעס געווידעטע דער אנווערטייגונג.

דעגנעראציע אויפן פארווינער אנווערטייטעט

די ערשטע העברעאישע קאטערע אופן פארויזער אנווערטייטעט איז געגרינדעט גע- ווארן אין יאר 1312, לויטן באשלוס פונעם ווינער (פראנקרייך) ראט. איצט היינט גע- לערנט העברעאיש אין 15 הויכע אינסטיטוטן: 5 אין פאריז און 10 אין דער פראווינץ. אין שטראסבורג, למשל, איז געגרינדעט געווארן א צענטער פאר פארשן און לערנען העברע- איש, וואס האט ביז היינט פארעפנטלעכט 12 באנדער. דא ווערט אויך פארעפנטלעכט א קא- לעקציע שטודיעס, געווידעטע דעם מהר"ל, דעם בארימטן פראגער רב פון סף זעכצנט יאהרהונדערט.

די העברעאישע שפראך ווערט אויך גע- לערנט אין פראנצויזישע מיטל-שולן. 1300 תלמידים לערנען די שפראך אין די פארויזער ליציען.

יידישע קעמפער קעגן היטלערן

די חודש-שריפט, "בתפוצות" פון לאס-א- דזשעלעס האט פארעפנטלעכט דאסן בנוגע יידי- שע זעלנער אין די אל אירסע אנט-הייטלעריס- טיכע ארמיען, במשך דער צווייטער וועלט- מלחמה, לויט די דאזיקע דאסן האָבן געקעמפט 265000 זענער. קרוב 30000 האָבן געקעמפט אין דער בריטאנישער ארמיי, געהערנדיק צו דער יידישער בריגאדע, העכער 50.000 האָבן געקעמפט נעבן די פארטיזאנער אין פארשי- דענע איראפעאישע לענדער.

שאל בעלאָ אױסגעצײכנט פון בני-ברית

דער באַבל פריי-טרענער פאר ליטעוואטור שאל בעלאָ, איז אויסגעצייכנט געווארן מיט א מעדאל אנט-דעפאמישן ליגע פונעם ארדן בני-ברית. ער איז די 23סטע פערזענע ליכטיקט און ערשטער ליטעוואט, וועלכע בא- צוגעטיילט פאר יענע וואס טוען בייטראָגן פארן אויפהאלטן און אנטוויקלען פון די דע- מאַקראַטישע טראַדיציעס.

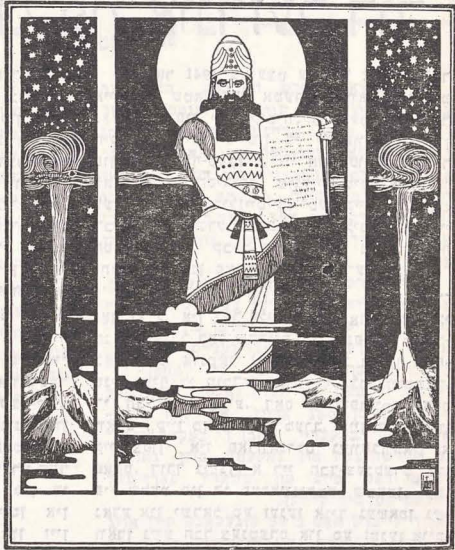
ייִוֹץ באַרייכערט מיט דאָקומענטן

קאַטאַלאַג

דער יידישער היסטארישער אינסטיטוט (ייִוֹץ) פון ניו-יאָרק איז באַרייכערט געוואָרן מיט אַ קאַטאַלאַג פון נייע דאָקומענטן וועגן דער עטניקייט פון דער ווילנער קהילה. די דאָקומענטן וואָס געפינען זיך אין דער ארכיוו זענען געשריבן אין העברעאיש, יידיש, רו- טיש, פּויליש און דײַטש. די עלטסטע באַצײגן זיך אויף דער פּערײַאָד פון 1844—1800. א

מתן תורה

פון מ. ליליען

ל"ג בעומר אין בוקארעשט

מכיר געווען די משרתי קודש, מנהיגים פון דער קהילה און א' וועלכע האָבן זיך במשך דער צײַט עױס געױען מיט אױבערגעװע- בלייבן פארן דעהאלטן דאָס יהדות, די טראַדיציעס און די הייליקע מוסדות. די נעמען פון די דאָזיקע פּײַגליכער זענען געלייגעט געוואָרן פונעם ספר הנוחנות והנהגות ויהי ויהי געלייט, בעה זעיר באַנענער עולם איז געשטא- נען אויף די פּײַס אין צײַכן פון ערנונג. צו דער אױביקער רן פון די הייליקע נשמות זײַערע האָט מען געזאָגט אן, אל מלא רחמים, דערנאָך האָט דער גאַנצער עולם געזאָגט א קדיש.

דאָנערשטיק אָונט (5טער מאי) י"ז אײר איז פאַרעקומען אין בוקאַרעשטער קאַ-טעמפּל, א לגיבעומר פּײַערונג, דער באַשיידנסטער יום-טוב סעם ייִדישן ל"ה.

סעף האָבן פּײַרגעדאַונט די חוגים אײזיק זשאַקאָווסקי און ווילי האַרניק, באַגלייט פונעם טעפּל-קאַר, דיריגירט פון א. שוואַרץ.

און זײַן ווײַסע האַנט הערן ווען הונדערט ייִדיש דוד משה רון שליט"א דערקלערט די רעלי- גיעזע און היסטאָרישע באַטייטונג פונעם טאַג. לויט דער טראַדיציע ווערן אין דאָזיקן טאַג

פון אונדזער אלטן אוצר

סברי מרנן

אין צוויי פאָרן זאָגט מען, "סברי מרנן" כריטיק צו נאַט. ווען מע מאכט קידוש אויף וויין, און מוצא־שבת, ווען מע מאכט רבדי'ה אויף וויין, ווען מע בכיוון אונטע-געשטראַכן א' ווען מע מאכט קידוש דווקא איבער וויין, ווילל די האב מע מאכט קידוש אבער די הלוח, ווען כע האט נישט קיין וויין — דעמא'ט זאגט מען נישט, "סברי מרנן" נאָר, "ברשות מרנן ורבנו ורבותי", אזוי ווי מע זאָגט פאַן בענטשן ברכת המזון.

דער טייטש פונעם וואָרט, "מרנן", אָדער בלשון רבים, "מרנן", זיז אראַמיש א טיטל פאַר א רב אָדער נאַר א גדול בתורה.

דעם מקור פון דעם אויסדרוק געפינט מען אין מדרש תנחומא, וואו מע קאָן לייע- נען: ווי אזוי פאַרשט מען אויס די עדות? בעת מע פּרעגט אויס די עדות וועגן אײַנעם וואָס האָט געטון אן ע' ירה, גײען די סנהדרין, און מיט זיי גײען מיט אלע ייִדן אין דער גאַס פון יענער שפּאַטן מע ברענגט דעם חוטא, וועלכער איז מחויב פאַרשטיגענעט צו ווערן, אָדער ער איז פאַראַרטיילט צו אײַנע פון די ארבע מיחות ביהדין, און סע גײען ארויס צוויי אָדער דיי, די גרעסערע פון די סנהדרין און זיי פרעגן אויס די עדות. ווען זיי קומען צוריק פונעם אויספאַרשן די עדות — זאָגן זיי, "סברי מרנן". דאָס הייסט: מיטן רשות פון די רבנים.

אויך דער שליה-ציבור, ווען ער האָלט דעם כוס פון קידוש און פון הבדלה, הייבט פאַר אן מיט די ווערטער: "סברי מרנן".

נוו אָן דעם מדרש איז צו זען, אז דער אויסדרוק "מרנן" איז געווען צו ערשט געווענדט צו די סנהדרין, נאָכן אויספאַרשן די עדות. דערנאָך איז עס אריינגעאנגען אין מנהג. אז דער שליה-ציבור זאָל זיך ווענדן צו גאַנץ קהל, ביים קידוש אָדער ה' דלה: "סברי מרנן, ווי מיט איר, רבותי, וואָס פאַר א וויין איז פאַראן אין דע- זיקן כוס. — און קהל ענטפערט: "לחיים, דאָרט איז פאַראן וויין צום לעבן".

די טראַדיציע דערקלערט, אז דאָס האָט קהל ענטפערט, "לחיים" איז דערפאַר ווילל ווען דער סנהדרין האָט פאַרארטיילט א מענטש אומגעבראַכט צו ווערן דורך אײַנע נון די מיחות ביהדין, האָט מען אים פּרײַער געגעבן צו טרינקלען וויין געמישט מיט סם, כדי אים צו פאַרטייבן, אײַדער מע וועט איבער אים אויספירן דעם טויט-אור- טיילט.

מיט דעם דערקלערט זיך וואָס אין טייל סידורים, ווערט אנגעוויזן. אז בעת מע מאכט קידוש איבער די הלוח זאָגט מען נישט "סברי מרנן", נאָר "ברשות מרנן", נאָך וועלכער ווענדונג קהל דאַרף שוין נישט ענטפערן "לחיים".

די דאָזיקע פאַרמולע פון "ברשות מרנן" אויך געניצט ביים ברכה-המזון. אײ- דער מע הייבט אָן דאָס בענטשן מיט מומן זאָגט מען אויך די ווענדונג "ברשות מרנן".

אין דער שבתדיקער הפילה "יקום פורקן" ווערט דערמאנט סיי "למרנן ורבנן" סיי "לרן די בשמיא", אין זינען פון "האר פון הימ", גאט.

בנימין זאב גאנז

צייטיש פונעם

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום
דערשינט צוויי מאל אין חודש * 15.05.1977 * בקארעט

אין יענעם טאג

פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן

אין יענעם טאג, אין זעקסטן טאג פון חרות סיון, זענען עספריילעך געווארן די יסודות פון דער ארבעטונג וואס האט זיך אויפגעבויט אה מענטשן-פארשקלאפונג, די נאך וואס געזענע קעמפ ביי פדעהו, זע-נע נאך געווען געפלעפט פונעם גס וואס ווי האבן אויבערלעבט, ס'איז געשען דאס, וואס זיי וואלטן קיינמאל נישט געלויבט אז ס'קאן זיך טרעפן, ויהי כחצי הלילה, אין א מיטן נאכט, האט זיך ווער גורל געגע-עט און זיי זענען באשרייט געווארן פון דעם גלות ווי זיי זענען אויסגעשפאנען געווען קייט, דעם אהום פאלאנען ווערן שוין נישט געבויט מיט זייער שוויים, דערעם כבוד זיך שוין נישט אין זייערע קינדערס כלום די שוין בייטש פון זיינע שופרים דראפט זיי שוין נישט ער.

אבער זיי זענען נאך אלץ נישט געווען קיין בריווע מענטשן, צופיל צייט איז זייער רומבין געווען איינגעבויטן פון די הכנות, זייערע שמוע אגעווייטיקט, דאס ווערן אגעלארן מיט אבערלויבונג, די שאפט פ פנים עבר האבן זיי נאכגעצאגט סיי אונטער דער פאקס פון פרעסס רייט-וועגענער סיי אויטענט דער צורה פון מענטש שווער, און האבן אגעפולט זייערע הערצער מיט שרעק, אין יענעם טאג, אין זעקסטן טאג פון חודש סיון, איז געשען דער נרויסער גס פון זייער נייטפאלק באפרייונג, די טויערן וואס האבן פארשטעלט די פערסענקטיוו פון א ניי לעבן זענען איינגעבראכן געווארן, די קייטן וואס האבן געבויטן זייערע געוויסע זענען געריסן געווארן, די בלינדע נאטור-כוחות האבן שוין נישט אנגעווארפן אויף זיי קיין אומה, פון די פרייט פון די אפאלאקע אברום, אין פאר זיי שוין נישט געווען אומבאווי-באר, די וועלט איז שוין נישט געווען א דרושנל, און די מענטשן זענען שוין נישט געווען קיין חיות וואס לויפער איינע קעגן די אנדערע כדו זיך, צו פארלויפן. איבער דעם נאנצן באשאה, האט געהערשט דער כוח וואס דרוינערט דעם גורל פון דער מענטשהייט און גיט דעם לעבן א זון, די אמונה אין אהרות הכורה פירט צו דער נאטורלעכער ספקנה: די אמונה אינעם אה-דוד אברואה, אין דער איינזיגער פונעם בא-שאר, פון דער יצורה.

דער מענטש, די אמונה אין אהרות הבורא, רופט צו בריווערלעכקייט און ספאל-דארימט צווישן אלע אומות, די קינדער פון דעם זעלבן אב שבשמים, שפעלט און איין איינעקע אלעבמיוקייט, די פון, וואהבת להע כבוד" פון לויב צום מענטש, פאליש אים און גיט א ווערט די אומאויסגעפעליכע-ראלישע מקורות, פונעם מענטש, די גאל-דענע נאך וואס ס'גענוגט זיך אין די מיפע באהאלטענישן פון דער מענטשעלעכער נשמה, אין דער באשעפטיגט וואס האט מיט רעכט, פארדינט דעם נאמען: די קרוין פון דער יצורה.

אין יענעם טאג האבן די מליכים פון עשו און ישמעל, ארויסגעוויזן זייער פאראכטונג קעגן דער תורה וואס האט געשפעלט אין סכנה די יסודות פון זייער סדר וועלעכער איז באשאפט פון מלחמות און שקלאפע-די, וויאזוי וואלטן זיי געקאמט מסכים גיט מיטן טעמפל: "לא תרצה", וואלט גיט הארענענען" ווען זיי האבן גענוסן און נאך דורך פארברעכנס, מיט דער שווער אין האנט, קאנען זיי אהערשרן דעם המון? "וויאזוי וואלטן זיי קעגן אגעבען זיי, לא תננו", וואלט גיט נעכטען" וועלעכער וואלט ביי זיי צוגענומען, די מעלעכקייט משיבד עקספלאוואציע פון די קעמפ פון אלע אוי-מות, פון שקלאפן וואס האבן געשאמט פון אלע פעלקער, האבן זיי געקאמט בלייבן דאזאן און נישט דערייטערט ווערן, ווען זיי האבן זיך דערוועט פון אן אמונה-וועלעכע פאראייניקט אלע איינערדריקטע אין קאמף

לובאוויטשער רבי שליט"א א בן שבעים וחמש

א מנהיג רוחני פון אונדזער דור

אין יאר 1941 באזעצט ער זיך אין די פאר אייניקטע שטאטן פון אמעריקע, וואו ער ווערט נעמלינג פון עקזעקוטיוו-קאמיטעט פון דער חינוך-ארגאניזאציע פון לובאוויטשער און פון דער הלכה-עסקני, ווי אויך פון דעם פאר לאג, "אוצר החסידים", צוגלייך מיטן אנטוויק-לען אט די בילויטיקע עטטיקייט, שרייבט רבי מנחם מענדל שניאוראזן שליט"א א ריי חסידישע און קבלה-ווערק און פיל שאלות ותשובות וועגן פארשידענע תורה-ענינים.

נאך דער פטירה פון רבי יוסף י. שניאור-זאן זצ"ל, אין יאר 1950, נעמט אויף זיך רבי מנחם מענדל דאס אהריות נאך אפטרין די חבד-באוועגונג. אונטער זיין אגרינונג בליען אויפ-טוי אהרין די מוסדות פון די לובאוויטשער, די חבד-פילאסאפיע, דאס פארשפרייטן גאטס די ווארט, קיין מורה, קיין מורה, קיין דרום און קיין צפון" אוי פארוואנדלט געווארן אין א מאקט, דורך גרינדן א ריי חבד-צענטערס אין פיל שטעט פון די פאראייניקטע שטאטן, קא-נאדע און ישראל סע זענען אויך געשאפן גע-וארן נייע חבד צענטערס און סע זענען אויס-געברייטערט געווארן די אלטע אין ארבעטונג אויסטראליע, בראזיליע, ענגלאנד, פאראייניקט, אילאיע, אפריקע, ווי אויך אין אנדערע ער-טער, אומעטס פירן די חבד-צענטערס א פאר-צווייגעטע עטטיקייט אום געביט פון תורה, עבודה און גמילות חסדים.

דער לובאוויטשער פארלאג האט פארעפנט-לעכט מיליאנען ספרים וועגן יהדות אין פאר-שידענע שפראכן.

אין יאר 1953 האט דער לובאוויטשער רבי געגרינדעט א פרויען-ארגאניזאציע און אין 1955 א יונג-ארגאניזאציע, די דאזיקע עטטי-קייט האט גורם געווען און איז ווייטער גורם אז טויזנטער יידן זאלן זיך אומקערן צו יידישקייט.

דער לובאוויטשער רבי ווערט כאראקטערי-זיט פאר א גרויסן תלמיד-חסיד, א וואונדער-בארער ארגאניזאטאר און מדריך, בפרט מיט אן אומבאגעגענע צענדליג אהבת ישראל.

במשך די 28 יאר זינט ער פירט אן מיט דער לובאוויטשער חבד-באוועגונג, האט ער דורכגעפירט א פילאזאפיק חינוך-פראגראם פון תורה און אמונה, זיין איינבלום האט ווייט ארי-געברענגט די חסידישע קהילות און אריינ-צערלונגען אין אלגעמינעם יידישן לעבן.

די שיטה פון די חבד-חסידים האט נאך פון איר אנהייב משפיע געווען די יידישע קהילות כון רומעניע, אין די פאלדעווישע שטעט און שטעלעך האבן זיך געצוהעט נאך צוריק מיט מער ווי רונדערט יאר חסידישע חבד-גורופן, וועלעכע האבן געלעבט אין שוועדענער פרומ-קייט, וואס האט געצויגן די ארומגעקומקייט אויך פון די נישט-יידישע שבטים, אין דעם פון זיך און נאך צו באמערקן, אז אין דער רור מענישער שפראך איז אויך דאס ווארט "כאי באטניק", וואס קומט פון, "הבדניק" און הייסט: שטרענג פרומער ייד.

די חבד-שיילן און בתי-מדרשים פון פאלטי-שטעט, פארטראג-נאמק, יאק און אין אנדערע שטעט פון רומעניע, האבן מיט זיך פארע-שטעלט מקורות פון אמונה.

דער לובאוויטשער רבי שליט"א איז אין א-י בערגעבער יודן פון רומעניע און אונדזער יידישע קהלות, ער האט דאס אויסגעדריקט ביי פארשידענע געלעגנהייטן, בעת זיינע האר-ציקע געשפרעכן מיטן רבי הראשי דער דוד משה רוזן שליט"א, וועמען ער שטעט און האלט חשוב זיין עטטיקייט, די דאזיקע געפילן האבן זיך אנגענוען אויך אויס, ווען דער לוי באווייטשער רבי האט בייגעשטייערט צו הללן די געליטענע פונעם ערד-ציטערניש פון 1941 מערין.

דאס זענען אלץ סיבות, צוליב וועלעך אויך דוער קהילי שליט"א זיך אן צו אלע יענע, וואס האבן אויס געפירעט דעם חשוב מנהיג-רוחני ניי פון דער חסידישער חבד-באוועגונג.

פון דא, כון אונדזער קהילה קוהטה, פון די מקומות פון די קארפאטן-בערג, אויף וועל-טע סע האט א מאהל געשאפט דער בעל-שם טוב, פון דא וואו דער לובאוויטשער האט געהאט און האט זיינע חסידים, שקן מיר אים איבער אונדזערע הארציקע ברכות פון אריכות ימים ושנים לטובת דעם יידישן פאלק.

"ופרצת ימה וקדמה..." און וועסט זיך אויס-שפרייטן קיין מערב און קיין מזרח (בראשית כח-יד). מיט די דאזיקע ווערטער פון דער תורה זענען די לובאוויטשער חסידים אייגע-פון זייערע באבליסטע חבד-ניגונים, דער זעל-ביקער פסוק איז אויך דער פראגראם פון איצ-טיקן מנהיג פון דער באקאנטער חבד-באווע-גונג, האדמו"ר ר' מנחם מענדל שניאוראזן שליט"א וועמען די חסידים און דער גארער וועלט, און צוזאמען מיט זיי אלע יידן וואס זענען פארבונדן מיט חסידות, פיערן היי-יאר צו דער געלעגנהייט פון זיין ווערן א בן שבעים וחמש.

פון זיין רבישן הויף פון ברוקלין (פאראיי-ניקטע שטאטן) פירט אן דער לובאוויטשער רבי טאגטעגלעך די פארצווייגעטע עטטיקייט פון דער גרעסטער חסידישער באוועגונג און אונדזער צייט. אלס פארזעצער פון א טראדי-ציע ווי כמעט צוויי הונדערט יאר, ווערט דער לובאוויטשער באטראכט אלס איינע פון די אנגעזענע רעליגיעזע פערזענלעכקייטן אין דער היינטיקער וועלט. זיין לעבן און זיין ווערק בילדן א וויכטיק קאפיטל אין דער יי-דוטיגעשיכטע פון צוזאנציקסטן יארהונדערט און זענען א ביישפיל פון א וואונדערבארן סינסע צווישן חורה און מעשים טובים.

האדמו"ר ר' מנחם מענדל שניאוראזן שליט"א

די לובאוויטשער גזע איז געגרינדעט גע-וארן דורך רבי שניאור זלמן פון לאדי, וועל-כער האט געלעבט אין די יארן 1745 - 1813, אין דעם פארפרייטערטן און אונטערדריקטן יידישן לעבן פון צארישן רוסלאנד אין די תור-הה פון רבי שניאור זלמן זצ"ל געווען א ליכט-שטראל פון גלויבן און האפענונג. דער גרינדער פון דער חבדער שיטה (תחמ"א, בינה, דעת) האט געלעבט פאר זיינע חסידים, ער האט געלעבט מיט זיי און געהאט צו ליידי-פאר זיינע אידען. די צורישע מאכט האט אים אריינגעזעצט אין תפיסה, פון וואו ער איז באשרייט געווארן ברור נס. דער טאג פון זיין באשרייט (ט' סלול) ווערט אויך היינט גע-פיערט ווי א יום-טוב ביי אלע חסידים אין דער וועלט.

רבי שניאור זלמן האט אנגעשריבן א ווערק כון רעליגיעזער פילאסאפיע - "תניא" - א זייער אריגינעלער סינסע פון דעם טיפן דעב-קען פון וויילנער נאון און דעם בעל-שם טובס ברוינדיקע געפילן. פון אט דעם זאמען, וואס רבי שניאור זלמן האט פארפלאנט אויפן בארן פון אמונה, זיז אויסגעוואקסן דער צע-צווייגטער בוים פון דער חסידישער חבד-באוועגונג.

רבי מנחם מענדל שניאוראזן שליט"א איז דער ווון פון בארימטן מקובל און גאון רבי לוי יצחק זצ"ל און דאס אוראייניקל פון דריטן לובאוויטשער רבין, רבי מנחם מענדל שניאור-זאן פון לובאוויטש. ער איז געבוירן י"א ניסן 1902.

שוין אלס קינד האט ער ארויסגעוויזן זיין חריפות און געווען פיל פארשגרעטענער פון די אנדערע תלמידים. זיין פאטער האט מחמת דעם געדינגען פאר אים א פרויטאק מלמד. אבער ער א קורצער צייט האט דאס קינד מער נישט גע'אט ביי אים וואס צו לערנען, אזוי אז דער פאטער גומא האט געמוזט ווערן דער מחנך פון דעם גאר באגאבטן קינד. צו זיין בר-מצוה האט מען אים שוין געהאלטן פאר אן עילוי.

איינצייטיק מיטן תורה-לערנען שטודירט ער אויך וועלטלעכע לימודים - פארענדיקט אין בערלין די פאליטעכניק און באקומט דעם טיטל אינזשינער, שטודירט אין דער סארבאנע פילא-סאפיע

* * *

מייט וואך

פון וויקטאָר רוס

„נחום גאלדמאן“

דער מחבר פון דער ביאָגראַפֿיע, אהרן אל-פּערין, שילדערט די מעלות פון נחום גאלד-מאן ווי דעם יידישן אידעאלאָג, דעם פּאָלי-טישן מנהיג און דעם קעמפער פאר אויפֿהאַלטן און פּאַרזיכערן דעם קיום פון יידישן וועלט-פּאַלק.

גאַר באַזונדערס ווערן אין דער ביאָגראַפֿיע אונטערגעשטראַכט די צוויי וויכטיקע היסטאָ-רישע אַנטשיידדיקע מאַמענטן, מיט וועלכע דער גאלדמאן איז געווען זייער ענג פּאַרבונדן: דאָס גרינדן פון דער יידישער מדינה „ישראל“ און און די פּאַרהאַנדלונגען מיטן נאַך-מלחמה-דיקן מערב-דייטשלאַנד, וואָס האָבן געבראַכט צו דעם אָפּמאַך וועגן די שילומים-געלטער. די געשיכטע פון לעצטן שטורמישן האלבן יאָרהונדערט, מיט די שווערע טראַגישע קרי-גאַנגען פון דער צווייטער וועלט-מלחמה באַשרייבן אין דעם דאָזיקן ביאָגראַפֿישן בוך. אהרן אלפּעריןס ביאָגראַפֿיע פון דער נחום גאלדמאן האָט אַרויסגעוואָרן אַ גרויסן אינטער-רעס און ס'ע ווערן אַינצם צוגעגרייט איבער-ע-צוגען אויך אין אַנדערע שפּראַכן.

אונטערן דאָזיקן טיטל האָט דער שרייבער אהרן אלפּערין פאַרעפנטלעכט די ביאָגראַפֿיע פונעם פּרעזידענט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס, אין יידיש און אין שאַפּאַיש.

די ביאָגראַפֿיע אין יידיש איז אַרויסגעגעבן געוואָרן דורך דעם קולטור־דעפּאַרטאַמענט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס אין ירושלים, אונטער דער לייטונג פון דירעקטאָר יצחק הרטבי. די שפּאַנישע אויסגאַבע איז פאַרעפנטלעכט גע-וואָרן פון דער ביבליאָטעק פון לאַטיין אמע-ריקאַנער יידישן קאָנגרעס אין בוענאָס-אַירעס, אונטער דער רעדאַקציע פון מאַרק טרוקאַוו, גענעראַל-סעקרעטאַר פון לאַטיין אַמעריקאַנער יידישן קאָנגרעס. אַגב וועל איד באַמערקן, אז אויך די יידישע אויסגאַבע איז אויך געדרוקט געוואָרן אין אַרגענטינע.

די ביאָגראַפֿיע אַנטהאַלט 17 קאַפיטלעך (ביגמטריה „טובּ!“), אין וועלכע ס'ע ווערן גע-שילדערט אלע הויפּטפּאַנן פון דער נחום גאלד-מאן אַקטיוויטעטן, סיי אין קאַמף קעגן פּאַ-שיזם בכלל און סיי פאַר באַזיגן יידישע רעכט בפּרט.

נאָך די קלייט פון שמאי זאַלצערבער האָט אויסגעזען ווי אין אַ געוויינטלעכן טאַג. זיצן-דיק הינטער דעם פאַרקויף־טיש, פּאַרטיפּט אין אַ פאַרגלעטער נומער, גלייך ס'ע וואָלט בכלל נישט געווען קיין מייטוואָך, גלייך ס'ע וואָלט נישט עקזיסטירט קיין שטייגער־אויפּמאַנער און באַנק און חובות און אלץ, וואָס פאַרביטערן די טעג פון די סוחרים און האָט זיי פאַר-טריבן דעם שאַף ביי נאַכט.

פון צייט צו צייט האָט דאָס גלעקל, וואָס איז געווען אויפּגעהאַנגען איבער דעם טיר פונעם אַריינגאַנג, אָנגעזאַגט אז ס'ע האָט זיך געיאָוועט אַ קונה. ר' שמאי האָט זיך אויפּגע-וויבן פון זיין אָרט, מיט מידע טריט, און זיך דערגעטערט צום עקסעל מיט וועקעס, פּאַנט-קאַוועס, האָט גענומען די פּרוטות, דערנאָך האָט ער זיך געאַיילט צוריקגעקערט צו זיין ספּר.

— איר האָט נאָך נישט געענדיקט מיטן דאָ-זיקן בוך, ר' שמאי? פּלעגן זיך צו מאל וואונ-דערן אַ קונה. זינט דרייסיק יאָר קויף איך ביי איר איין פּאַקעטוועג און אלץ מיטן זעל-ביקן ספּר זע איך איר... —

זעט איר, פּעטער, אזוי איז דאָס דאָר-זיקע בוך וואָס ענדיקט זיך נישט קיין מאָל נישט, האָט זיך פאַרענטפּערט מיט אַ שעמעוּר-דיקן שמיכל דער תלמיד־חכם־סוחר.

— אבער וואָס, ס'ע זאָל מיר גאָט נישט שטראַפּן פאַר די רייד, געפינט איר דאָרט אַ-זוינס, ר' שמאי?

— חכמה אָן דעם באַטייט פון דער וועלט, ליבער פּעטער, אָט דאָס איז פאַר מיר דאָס דאָזיקע בוך. אָט, למשך, אויך וועגן איר גיפּין איר דאָרט טיפע געדאַנקען... —

— וועגן מיר, ר' שמאי?

— דאָ אין בוך שטייט געשריבן וועגן איי-נעם אַ געלערנטן, וואָס האָט אויך געשילדערט דעם בראַשית: וויפּל שווייס און וויפּל מי האָט געקאָסט דעם ערשטן מענטש, אַז ער זאָל זיך פאַרשאַפּן דאָס שטיקל ברויט? ער האָט גע-דאַרפט אַקערן, זייען, שניידן, דרעשן, קנעטן דאָס טייג, ער זאָל עס באַקן — ביז ער האָט זיך געשטילט דעם הונגעל. בעת איר, האָט ווייטער געשריבן דער דאָזיקער געלערנטער, שטיי אויף אין דער פרי און געפין מיינן ברויט פאַרטיק צוגעגרייט. אָבער דאָס דאַרף מיר נישט דערפירן אז איר זאָל פאַרגעסן צו זיין דאַנקבאַר דעם פּויער און די אנדערע, וועלכע האָבן זיך שווער באַמיט כּדי מיר צו שפּיינן —

און ווי אזוי הייסט דער דאָזיקער גע-לערנטער אייערער, ווייל איר זע או ער האָט געטראַכט מיט חכמה... —

— דער נאַזעל האָט נישט ווער-ווייסט וואָס פאַר אַ באַטייטונג, בפּרט און איר וועט אים פאַרגעסן... וויכטיק איז וואָס ער לערנט אונדן, ציט ר' שמאי די מסקנות פאַר זיך גופא און באַגלייט דעם קונה ביז צו דער טיר און קערט זיך צוריק אום צו זיין דיקן ספּר.

איר דער דאָזיקער צייט שומושעט דער יריד ווי אַ בינען־שטאַק, אָדער פאַרבעט די אויס-געדורשטע און זיי זייען קויפּן ביי אים לימאָ-נאד און איין-קרעם, ביי די שוועלען פון די קלייטן פון דער ראַשיאַ-גאַס האָבן די ינגלעך געשלעפּט די קוּנים, הינטער די פאַרקויף־טישן שטייען די סוחרים, אַרויסגעהאַלפּן פון זייערע פּרויען, ציען אויס די באַלנס שטאַפּן, באַ-ניצנדיק זיך מיט זייער גאַנצען כּוח החסבר כּדי צו פאַרקויפּן, צו פאַרקויפּן למען השם. ווייל עס איז געווען אין די יאָרן פון דער גרויסער קריגע, די וועקסלען האָבן געדריקט, די פּראַצעטן זענען שווינד-לענדיק געוואָקסן, די מורא פאַר אַנזעצן און פון דחקות האָט געוואכט ביי יעדער טיר. דער יריד מיט פיבערדיק געלעכט דעם דאָזיקן טאַג פון אַטוואָך. דאָס שוואַכע רעטונג־שיפּל אין זיכערן אונטערטרינק.

דער מייטוואָך, בפּרט האַרבסט, האָט זיך אָנגעהויבן אין מאַרק שוין פון דינסטאָג נאָך מוֹטאָג, דורך אלע אַריינגאַרן האָבן געפּלאַטן צום מאַרק-פּלאַץ וועגענער און וועגעלעך. אָך געלאָדענע מיט גערעטעניש ווען דער ערד און פון דער מענטשלעכער מי. פון האָט אפילו נישט באַמערקט ווי דער מאַרק האָט אָנגעהויבן האָבן אַ גערודן פון דורך דער זון אָנגעצונדן פּעלד.

אין די פאַרשטויבע געסלעך פונעם פּיר־מאַרק, האָט נישט אויפּגעהערט דער געוויינטלעך אפילו ביי נאַכט. אין די קליינע וועקסשטובן פון די קויש-נער און שניידער, וואָס האָבן גענייט פּויערישע רעקלעך און סומאַנעס, האָבן די לאַמפּן גע-ברענט בוז פּעפּע „נאָך הצות נאַכט, מיט האָט מאל ביי אים ווייסן טאַג אריין. אין דער דער-שטיקנדיקער בעקעריי, האָבן די בעקער־אריבע-טער, פאַרשוויצט און נאַקעטע ביזן גאַרטל, געקנעטן דאָס טייג פון שוואַרץ קאַרן-מעל אויסגעמישט מיט קלייען.

אויך לייבוש האָט נישט צוגעמאַכט קיין אויג אין דער דאָזיקער דינסטיקדיקער נאַכט צו מייטוואָך. זיין גאַנצע האַפּטונג איז געווען אין דאָזיקן יריד־טאַג. פון דעם איז געווען אָפּ הענגיק דאָס טעגלעכע ברויט פון זיין זאַל-רייכער משפּחה — אַטס צי אפילו ניי מילער צו שפּיינן, אויב מע וועט שוין צורעכענען אויך יענעם פון די ווינדלעך. ניי, עס איז בכלל נישט לייכט געווען צו געבן יעדן איי-נעם אַ רעפּטל ברויט. אפילו ווען עס איז שוואַרץ און מיט קלייען. מחמת דעם האָט ער, לייבוש, געהאַרעוועט איבער די כּוחות אין די זעלע טעג פון דער וואָך פון איר דער פרי ביז אין דער נאַכט אריין. ער האָט געהאַט נישט איינע, גאַר עטלעכע פּלייטל: ער איז געווען אי שוסטער אַ ליטע-גניידער, און אין אַ גויט האָט ער געקאַנט אַריינשטעלן אַ שויב, שוין אָפּגערעדט פונעם קלייטל מיט זאָלץ, נאַכט און שוועלעך. וואָס ער האָט געהאַט אין דער זעלביקער חורבה, וואו ער האָט גע-וואוינט און איז אויך געווען זיין וואַרשטאַט.

ער האָט געהאַט, ווי געזאָגט, מערער מלא-כּוח, גלייך ער וואָלט אילוסטרירט דאָס ווער-טל; „א סך מלאכות מיט ווינציק ברכות.“ זיין האַפּטונג איז אָבער געווען דער יריד.

— אויב דער און הימל וועט מיר העלפּן, אַז איר זאָל האָבן מייטוואָך אַ גוטן טאַג, וועט ביי מיר איר שטוב שבת זיין שבת — פּלעגט ער געוויינטלעך זאָגן.

לייבוש האָט נישט געפּעלט פונעם מאַרק, אין עס וועלכן וועטער, זומער און ער דאַרט געשטאַנען מיט לימאָנאַדע, קאַלטן סאַדע-וואַסער און איין־קרעם, וואָס ער גופא זי האָט געפּאַכט. ווינטער, האָט זיין קאַנדידירער סאַמאָ-וואַר אָנגעבאַטן יוסן טיי, און פאַר אויסגע-הונגערטע האָט ער געהאַט פּאַפּווי-פּלעצלעך און בייגל.

מייטוואָך האָט די זון אַ פּעשעיינט פּריער, צי אזוי האָט זיך אויסגעדיקט פאַר די מאַרק-מענטשן, פון וועלכע זייער ווינציק האָבן זיך אויסגעשלאָפּן. די קלייט־יינגלעך האָבן פרי געעפּנט די זאַנדס און זיך געשטעלט ביים אַ-ריינגאַנג כּדי צו פאַרבעטן די קוּנים. די פּרויען פון די סוחרים זענען אויך געקומען אַרויסהעלפּן. דאָס זענען געווען יאָרן פון קרי-זעס, די זיידעס און די טייערע שטאַפּן זענען געלעגן אומפאַרקויפּטע אין די פּאַליצעס. איינ-און דאָס האַפּטונג פונעם סוחר איז געווען די לייחונט או דאָס פּויערישע וואָלשטאַף. די יינגלעך ביי דער טיר האָבן זייער גוט געוואוסט, אז אין דאָזיקן טאַג ווערט באַשלאָסן צי סוף וואָך וועלן זיי באַקומען אָדער נישט עטלעכע צוואַנציקער, פאַר וועלכע זיי האָבן געאַרבעט טעגלעך צו צען און צו צוועלף שעה.

אויך די געסלעך פון די בעל-מלאכות האָבן דעמאָנט אויפּגעלעבט. די בוטקעלעך פון די ריימער זענען געווען באַשכנות פון די קוּנים, איינגעטונקענע אין ווערן רייך כּון מאַנגאַל, די לעדער־מאַכער געבן די פּעסער-מאַכער, וועלכע האָבן אויפּן אָרט געמאַכט פּעסעלעך פון יעדער גרייס. אָט די אלע געזונטע בעלי-מלאכות האָבן געלעבט אין און פון דעם מאַרק. „אונדער שטיקל ברויט, פּלעגן זיי זאָגן, איז און די הענט פון גאָס און פון די פּויערים, אויב גאָס גיט דער פּויער אַ גוט גערעטעניש, מער רעגן און וואַרעמקייט צו דער צייט, האָט ער ברויט און אויך מיר האָבן.“

יעדער איז געווען געאַיילט, גערואָזן, כּמעט מיט פּאַרזיכעניש אָנגעשעפּעט אַז דעם מיט-וואַכדיקן טאַג.

מאיר מאַרקאַוויטש

שטייט אויף און וואכט!

(פראגענט 199 א פאגעס צום 10033 יאַרצייט פונעם דעפאָרטירן די מאַראַמאַרעשער ייִדן, דורך די פּאַסיטישע האַרטיסטן)

שדים זך אַיילן, צום נאַכט־טאַג זיך רעכטן, ס'וואַכן אויף רוצחים, הוליען און טומלען. מיט לייקנט שוין אָפּ מיינ פינצטערן לעכטן — ווייל איך און די עדות זאָלפּן און דרימלען.

ווער מיר טרעבליקע, מיידאַנקע, מאַטהויעזן? מע לייקנט אוישוויץ, די אויוונס, די גאַזן, אלעס זאָל גאַר גומאַדיק זיין אויפגעבאַזאָן, מע זאָגט, ס'ע זענען סתם יידישע פראַוון...

ס'ע וועקן מיי רוי מיליאָנען געשרייען, מייין טאַטע, מייין מאַמע, אין אוישוויץ פאַרגאַזעט. ס'זיפּצן נשמות, זיי „אַרן“, זיי „וויי“ען: וואָס רוסטו, וואָס שווייגסטו, וואָס זאָלסטו?

מייין טאַטע מיר שטראַפט ווי אין אַמאַליקע צייטן, ער שניידט מייין נשמה מיט חכמה, מיט מוסר. באַשר, איך זינדיק פאַר גאַס און פאַר לייטן, מיטן זיצן זיך רואיך ווי אויפן „סיר הבשר“...

צי האָב איר באַמת אין גאַנצן פאַרגעסן, די זינד פון אַ דור באַגאַנגען מיט שווייגן געגאַנגען צום אויוון, געאַטעמט די גאַזן, געפירט צו שחיטה ווי עופות אין שטייגן!?

מיר דאַכט זיך: מיליאָנען פאַרלאַשענע שטערן פאַלן ווי קוילן, איר ווער שיער פאַרשאַטן. איך פיל אז איר שווייט אין ימען מיט טרערן, ווייל ווידער דאַב איר שוין מייין עבר פאַרראַטן?

„געוואַלד, מייין קינד!“ צעזייגט זיך מייין מאַמע מיט פאַרשטיקטן קול, מיט אויגן פאַרצערטע „וואָס זיצסטו און שווייגסטו“ האָט זי אַ טענה, זאָגט דאָר שוין ווידער אַ וועלט אַ פאַרקערטע!?

כ'האָב צו דער וועלט אַ גאַנץ שוואַכע טענה, ווייל איך האָב געזינדיקט — איך בין עס מודה. געזינדיקט קעגן אייגענע טאַטע און מאַמע. ווייל דער וואָס שווייגט, דער איז דער הוטאָ!

געדענקט, אז „זוכור“ איין מאָל אין יאָר וועט ווייניק אַפּשוואַכן דעם שונאַם מאַכט קרבנות פון אוישוויץ, פון נאַצי־טעראַר, שטייט אויף און וואכט ביי טאַג און ביי נאַכט!

